

לעילוי נשמת מרת אימי המזוככת ביסורים
הכ"מ ארלט חנה ע"ה בת פרחת תחי'
שנלב"ע י"ב כסלו התשע"ט
ת.ג.צ.ב.ה

גליון 19
ה'תשע"ט

פרשת
ויקהל

גליון שז"ת

וַיְגַדְלֵנוּ
וַיְחַנְּנוּנוּ

סימן ע"ג - ע"ה

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
ממה שחננו ה' בחמלתו ותברך
אודן נזרית

החונה בעיד האבות באר שבע טובב"א

תוכן הענינים

סימן עג.....ג

יש לאבל להמנע מלהשתתף בסעודת פורים שיש שם כלי שיר, אמנם אין לנהוג אבלות בפרהסיא בפורים, ולכן אם האבל יודע לנגן ולשיר ומבקשים ממנו לשמח בפורים אין לו להמנע, וכן אם מביאים כלי שיר לבית הרב בפורים לשמח שמחה של מצוה אין למנע, וכן רב קהילה שחלק מבני קהילתו מארגנים שמחת פורים ואם ימנע להשתתף עמהם יראה כאבלות בפרהסיא יש לו להשתתף בשמחת פורים עם בני קהילתו אף שיש שם כלי שיר, אמנם אם יש סיבה אחרת לתלות שהרב נמנע מסעודה זו, כגון שהיא טירחה לרב לארגן סעודת פורים לכמה מבני קהילתו, נכון שלא להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר.

סימן עד.....1

בית כנסת שהוקם ביוזמת אחד המתפללים בעיקר, ונקרא משום כך ע"ש קרובו, ולאחר כמה שנים הרחיבו את בית הכנסת ורוצים לקראו ע"ש התורם של בית הכנסת החדש, אם בית הכנסת הוקם הודות לטרחתו של הראשון, מהראוי שישאר שם בית הכנסת החדש על שם קרובו של המקום הראשון, ומ"מ כדי שלא להפסיד את הציבור מנדבת התורם לבית הכנסת החדש אפשר לבוא עמו בפשרה ליחד לו איזה חדר או ספריה וכד' מבית הכנסת החדש, אמנם שם בית הכנסת ישאר על שם המקום הראשון בלבד שמכוחו הגיעו עד הלום. אבל באופן שבית הכנסת היה מוקם גם לולא טרחתו, כגון שהיו כמה שעסקו בהקמת בית הכנסת, ובכל זאת קראו על שם קרובו של א' ממקימי בית הכנסת, ואח"כ בא אחר והוסיף מעות ועי"ז הרחיבו את ביה"כ רשאים לשנות או להוסיף לשם בית הכנסת את שם התורם החדש.

סימן עה.....טז

מים שמטפטפים מחדר אמבטיה לדירה מתחתיה וגורמים רטיבות בדירה התחתונה, צריך העליון לתקן הרטיבות. כמו כן אם מחמת טפטוף ישיר מהעליון נרטב הארון ונתקלקל צריך העליון לשלם על הנזק שנגרם לארון, אמנם אם נתקלקל הארון לא בצורה ישירה מהטפטוף צריך העליון לתקן את הנזק שגרם הטפטוף הישיר, ואין צריך לשלם על קלקול הארון.

מפתחות.....כ

גליון שו"ת

והנה פקד
הנה פקד

מפי

הרב אודן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה
ולעילוי נשמות זכיו"ב
פרטים בטל:
0506491414
0509013000

גרפיקה ועימוד:
א.י.ש. אשדוד
052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com
כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים);
קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0506491414, 0509013000

סימן עג

(שו"ע אורח חיים ס' תרצ"ו ס"ד, יו"ד סי' ת"א ס"ז)

שאלה:

נשאלתי האם אבל תוך י"ב חודש על אב או אם רשאי להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר.

תשובה:

יש לאבל להמנע מלהשתתף בסעודת פורים שיש שם כלי שיר, אמנם אין לנהוג אבלות בפרהסיא בפורים, ולכן אם האבל יודע לנגן ולשיר ומבקשים ממנו לשמח בפורים אין לו להמנע, וכן אם מביאים כלי שיר לבית הרב בפורים לשמוח שמחה של מצוה אין למנעם, וכן רב קהילה שחלק מבני קהילתו מארגנים שמחת פורים ואם ימנע להשתתף עמהם יראה כאבלות בפרהסיא יש לו להשתתף בשמחת פורים עם בני קהילתו אף שיש שם כלי שיר, אמנם אם יש סיבה אחרת לתלות שהרב נמנע מסעודה זו, כגון שהיא טירחה לרב לארגן סעודת פורים לכמה מבני קהילתו, נכון שלא להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר.

א. הנה בשו"ת זקן אהרון לרבי אליהו הלוי בן בנימין ז"ל (סימן ריג) נשאל על ענין ראובן שמתה לו אמו והוא מלאכתו להיות מנגן בכנור בחופות ובסעודות של מצוה, אם מותר לו בפורים ובחול המועד פסח לנגן בסעודות אלה תוך שנה למיתת האם, אע"פ שאסור לסעוד בסעודות מרעות ושמחה אם אסור ג"כ לשמח אחרים אעפ"י שאין לו מלאכה אחרת אלא זו. והשיב אע"פ שהחכמים נחלקו בענין אבלות אם נוהג בפורים, מ"מ כבר נהגו כדעת האומרים שנוהג אבלותו, דהא לא אשכחן בשום דוכתא בתלמוד דמסתפקו לגבי פורים כדמסתפקי לגבי עצרת ור"ה ויום הכיפורים, ועוד דהא מדאמר בגמרא שמתה מלמד שאסור בהספד, משתה מלמד שאסור בתענית, משמע הא לשאר מילי לא, וכן

השיב רש"י בתשובה, מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבלות וכו', מ"מ דוקא אבלות שבעה, אבל אבלות שלושים וי"ב חדשים לאביו ולאמו נראה שלגבי פורים הוי בטל, שהרי אבל חייב בכל מצוות החמורות בתורה, וכן נראה מדתניא במסכת שמחות על כל המתים אסור לילך לבית השמחה עד שלושים יום, ועל אביו ועל אמו כל י"ב חדש, אלא אם כן היתה לשם מצוה ע"כ. משמע שכל לשם מצוה שרי, והכא שסעודת פורים שמחת מצוה שרי, וכן פסק הראב"ד ז"ל גבי אביו ואמו ולשמחת מצוה עכ"ל, בשאר מתים וכן נראה דעת רוב גאונים.

ואע"פ שכתב שלנשואין שמותר להיכנס דוקא משיא יתום ויתומה, שאי אפשר שלא יהיה שם הנשואין, אבל משיא בנו ובתו לא, ונראה דהיכא שהשמחה נגמרת בלעדיו דאסור, היינו שמחה שאינה חובה לו ואינו מצווה עליה, אבל שמחת פורים וי"ט מצווה עליהם. ונראה מדבריו שאפילו למצוה צריך ל', וזה האיש שעברו עליו כמה ל' פשיטא דשרי, ועוד שהרי פסק כל הפוסקים שחייב במשלוח מנות מטעם אבל חייב וכו', ומה גם עתה לענין משתה ושמחה, וליכא למידק מדקאמר בגמרא שמחה מלמד שאסור בהספד דדוקא קתני, משום דהתם לגבי אבלות שבעה קאמר, אבל לאבלות ל' לא, וא"ת נהי דחייב בקריאת המגילה ומשלוח ומתנות ולאבסומי, היינו בינו לבינו ובביתו, אבל בסעודת מריעות לא, הא ליתא, דהא דמשתה לשתות אפילו ישתכר כל היום מי יאמר לו מה תעשה ויתורא דמשתה לשתות אפילו ישתכר כל היום מי יאמר מה תעשה, וא"כ יתורא דמשתה לא איצטרכא ליה למאן דדריש לאבסומי. ועוד כיון דכל שמחה של שמחה שריא, א"כ ה"ה הכא דכיון שמותר ליכנס בשמחה של מצוה, כ"ש היכא שחייב

עיקרי הד"ט (סי' לו אות כב), ובשו"ת פני מבין (חיו"ד סי' רנ"ו) ובשו"ת ברכת חיים (סי' ק"ג).

ב. ובענין השתתפות אבל תוך י"ב חודש לאב או אם (שהוא אינו מנגן) כתב בחזון עובדיה (שם עמוד קפ) נשאלתי מאת גביר אחד שעושה סעודת פורים לאוהביו בשמחה ובשירים, האם יכול להזמין לאבל תוך י"ב חודש על אביו או על אמו, להשתתף בסעודת הפורים. והנה הכנה"ג (אור"ח סי' תרס"ט הגב"י) כתב שבסעודת חתן תורה בשמחת תורה, יכול גם האבל על אב ואם בתוך י"ב חודש להשתתף עמהם. ושכן ראה כיו"ב הלכה למעשה מרבנן קשישאי שגם בחורים שהיו אבלים היו סועדים בשמחת סיום מסכת, שהיא סעודת מצוה, כמ"ש מהר"ם מינץ (סי' ק"ט) ע"ש. וכן כתב הרה"ג מהר"א פלאג"י בשו"ת חקקי לב (חיו"ד סי' נ"ו, דף ק' רע"ב), שיש להתיר לאבל תוך י"ב להשתתף בשמחת חתן תורה ביום שמחת תורה, שכיון שהסעודה היא לגומרה של תורה, אין לך סעודת מצוה גדולה מזו. ועדיפא מסעודת סיום מסכתא שהתירו האחרונים לאבל להשתתף בה. ומה גם ששמחת חתן תורה שהיא לסיום התורה, היא שמחת כל ישראל, דהאי יומא קא גרים, (ודומה לעצרת שהכל מודים בו דבעינן "לכם". פסחים סח:). ע"ש. ואף ביום פורים דקי"ל לדינא שאין אבלות נוהגת בו, יכול להשתתף בסעודת פורים, ואע"פ שיש מקום לחלק דשאני יום שמחת תורה שהוא יום טוב. מ"מ יש להקל, כיון שיום פורים הוא יום משתה ושמחה. וכן ראיתי בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח (חאור"ח סי' כ, עמוד כו) שנשאל בזה, והתיר והביא סמך לזה ממה שהתירו האחרונים לאבל להשתתף בסעודת בר מצוה, כמ"ש הרב בית לחם יהודה (סי' שצא סעיף ב). וכ"כ בפתחי תשובה (שם סק"ה). ואע"פ שהסעודה היא חוץ לביתו, מותר, דקי"ל הלכה כדברי המקל באבל. ע"ש. ומכל מקום אם יש שם כלי נגינה, יש לאבל להמנע מלהיות שם. ע"כ.

ג. ובענין רב קהילה האם רשאי להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר של בני קהילתו

גם הוא באותה שמחה, כמו שדקדקו בתוספות לענין מי שמתה אשתו שמותר לעשות נשואין תוך זמן, דמצוה קא עביד בשמחתו, אם כן שמחת פורים ושמחת הרגל מותר לשמוח בהם גם כי יש שכר לפעולתו שהוא משמח אחרים. וכהיא דתעניות פירקא דחסידי ר' ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא, הוה שכיח אליהו ז"ל גביה, א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי, עד הנך, מדאתי בני עלמא דאתי, ומפרש דהוה בדיחי עציבי, ועוד מההיא דמגלה פ"ק ומי חדי קב"ה במפלתן של רשעים וכו', א"ר אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש, דיקא נמי דכתיב ישיש ולא כתיב ישוש, משמע לשמח אחרים אינה כל כך מצוה לו, ועוד שזוהי פרנסתו ומלאכתו, ואעפ"י שהעושה מלאכה בפורים במקום שנהגו שלא לעשות משמתין אותו לדעת השאלות מההוא דהוה זרע כיתנא, ולטייה רב ולא צמח כיתניה, וא"ל רב כהנא ולשמותיה מר שמוטי, ש"מ בר שמתא הוא, היינו מלאכת עבודה שהיא טורח אבל עבודת שמחה לנגן וכן לבשל ולאפות לצורך פורים שרי, אבל דבר שהוא מלאכה של שמחה בפורים מותר, אפילו במקום שנהגו איסור, שהרי אמרו במגלה במסקנא שנטע נטיעה בפורים, ואי בעית אימא באתריה דר' נהוג איסור ור' נטיעה של מצוה נטע, כדתנן עברו אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנשואין, ותני עלה כגון בנין של שמחה, נטיעה נטיעה של שמחה, ופרש"י אלמא איכא נטיעה של שמחה, וכן פסקו כל הפוסקים שבנין של שמחה ונטיעה של שמחה מותרים בפורים, אבל לגבי נדון דידן מלאכת כזאת שהיא לשמח מותרת, וכ"ש שהיא לשמחה של מצוה, ומותרת לו דמצוה קא עביד. זהו הנראה לי אליא הלוי. עכ"ל. וכ"כ בחזון עובדיה (פורים עמוד קצד) אבל שהוא אומן בכלי שיר והוא בתוך י"ב חודש לאב ואם מותר לנגן לכבוד פורים וסעודת מצוה. ע"כ וכ"כ בשו"ת זרע אמת ח"ב (סימן קנ"ז) ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שס"ח) ובספרי

כתב בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמוד שס"ד) והנה בשמחת בית השואבה שעושים בכל לילות חול המועד של חג הסוכות, ומספקים ומרקדים לכבוד התורה, אם רשאי הרב המקומי להשתתף בשמחה זו, בהיותו בתוך י"ב חודש של אביו או אמו, כתב הגאון הראש"ל רבי מיוחס בכ"ר שמואל בספר פרי האדמה (דף מא ע"ד), לענין ישיבת ההיכל בשמחת בית השואבה שנוהגים פעה"ק ירושלים, שמרקדים ומספקים, האם מותר למי שהוא בתוך י"ב חודש לאביו או לאמו להיות שם. הנה בדידי הוה עובדא והכריחוני רבני עה"ק ירושלים מהרא"נ וחבריו יצ"ו להיות שם, וגם לפע"ד נראה שמאחר שמקומי שם, ולהשמט משם הוא זר ופרהסיא גמורה קיימתי דבריהם אני ואחי הי"ו ע"כ. ולכאורה נראה דמיירי שלא היה שם כלי זמר, כי מן הנמנע לאבל תוך י"ב חודש לשמוע מנגינה של כלי שיר. ואע"פ שבשו"ת ויקרא אברהם (בקונטרס מקום שנהגו דף קכ"ג ע"א) כתב, שהמנהג בכל ארץ ישראל בלילי חוה"מ של סוכות לומר שירות ותשבחות בכלי זמר ומספקים ומרקדים וכו', אפשר שבדורו של הפרי האדמה לא נהגו להביא כלי זמר. ועכ"פ י"ל אל המנגנים שבכוא הרב לשם, והוא בתוך י"ב חודש לאב ואם, שיפסיקו לנגן בכלי שיר, רק שירות ותשבחות בפה, ויספקו וירקדו לכבוד התורה. ואמנם ראיתי בספר נשמת ישראל (עמוד תי) שנסתפק אם הותר למי שהוא בתוך י"ב חודש על אב ואם לעמוד בשמחת בית השואבה כשיש שם כלי זמר. והצ"ע. אולם י"ל שבשמחת בית השואבה בחול המועד יש להתיר אף שירה בכלי זמר, כמו שכתב כיוצא בזה בנימוקי או"ח (סימן תרצ"ו) אודות הנוהגים בעיר אחת שביום פורים באים לביתו של הרב מנגנים אומנים ושרים בכלי זמר כחצי שעה. וכעת הרב בתוך שנים עשר חודש

על אביו, והעלה שמכיון שיום פורים יום שמחה ומשתה מדברי קבלה, אם ימנעו את המנגנים בכלי זמר מלכוא לבית הרב, הו"ל אבלות בפרהסיא, ולא גרע פורים ממה שהתירו למשיא יתום ויתומה, או ממשיא בנו ובתו שלא קיימו פריה ורביה, להכנס אצל החופה ולשמוע שירה בכלי זמר. ע"ש. וע"ע בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' רצ"ב). ולפ"ז גם בני"ד יש להתיר אע"פ שיש שם כלי זמר. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' סב אות ב), שכתב, אודות רב הקהילה שהוא בתוך י"ב חודש לאב ואם שרשאי ללכת לבית הכנסת ולהקיף בהקפות של שמחת תורה, כי יש כאן ענין של אבלות בפרהסיא אם ימנע מללכת. ושם (אות ג) כתב שכן הדין גם בחוה"מ בשמחת בית השואבה. ע"ש. וע' בספר טהרת המים בשיורי טהרה (מע' א ריש אות עג). ודו"ק. ע"כ. ויש ללמוד מכאן דכל היכא שנראה כאבלות בפרהסיא אם ימנע מלהשתתף בשמחת פורים עם כלי שיר יש להתיר כאמור, דכבר מרן פסק בשו"ע (יר"ד סי' ת"א ס"ז) "שאינן אבלות נוהגת בפורים לא ביי"ד ולא בט"ו, אלא דברים שבצנעא נוהגת", כדעת רבינו מאיר והרא"ש (פ"ג דמועד קטן סי' פ"ה) שהם רבים ובתראי ומקילים באבל וכ"כ הב"י שם, ובזה חזר בו ממה שכתב באו"ח (סי' תרצ"ו ס"ד) שכל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים (והיא שיטת הרמב"ם פ"א מהלכות אבל הי"ג), וכ"כ בחזו"ע (פורים עמוד קפח), אמנם היכא שאין לחוש לאבלות בפרהסיא, כגון שמסתפק הרב שהוא תוך י"ב חודש לאמו האם לאסוף את בני הקהילה לערוך סעודת פורים יחדיו, כמו שנהגו בכמה שנים, וכעת הוא טורח בשבילו לאספם, נכון יותר שיסעוד סעודת פורים עם בני ביתו ללא כלי שיר, רק אם באים מנגנים לביתו לשמוח בשמחת פורים אין למנעם שלא יראה כאבלות בפרהסיא.

סימן עד

(שו"ע אורח חיים ס' קנ"ג סי"ז חושן משפט סי' קמט סל"א)

שאלה:

נשאלתי בדין שינוי שם בית כנסת בבית כנסת שהוקם ביוזמת אחד המתפללים בעיקר, ונקרא משום כך ע"ש קרובו, ולאחר כמה שנים הרחיבו את בית הכנסת ורוצים לקראו ע"ש התורם של בית הכנסת החדש, האם מותר לשנות את שמו על שם התורם החדש.

תשובה:

אם בית הכנסת הוקם הודות לטרחתו של הראשון, מהראוי שישאר שם בית הכנסת החדש על שם קרובו של המקום הראשון, ומ"מ כדי שלא להפסיד את הציבור מנדבת התורם לבית הכנסת החדש אפשר לבוא עמו בפשרה ליחד לו איזה חדר או ספריה וכד' מבית הכנסת החדש, אמנם שם בית הכנסת ישאר על שם המקום הראשון בלבד שמכוחו הגיעו עד הלום. אבל באופן שבית הכנסת היה מוקם גם לולא טרחתו, כגון שהיו כמה שעסקו בהקמת בית הכנסת, ובכל זאת קראו על שם קרובו של א' ממקימי בית הכנסת, ואח"כ בא אחר והוסיף מעות ועי"ז הרחיבו את ביה"כ רשאים לשנות או להוסיף לשם בית הכנסת את שם התורם החדש.

בנד"ד מדובר שהיה מוחזק שבהכ"נ נקרא על שם קרובו של א' ממקימי בית הכנסת, א"כ ננסה בס"ד לברר האם יש לשם של בית הכנסת מוחזקות מכח חזקה במצוה ובאיזה אופן:

א. האם ראוי שתיקרא המצוה על שמו.
 ב. הטעם שיש חזקה למצוות. ג. האם חזקה במצוות דוקא בטענה של קניה או מכירה או מתנה. ד. האם בכל מצוה אמרינן שיש בה חזקה. ה. האם יש חזקה באופן שהשתנה

המצב ממה שהיה מקודם. ו. האם יש חזקה גם באופן שאחר רוצה להוסיף דמים. ז. האם רשאים לצרף אחר עמו. ח. מהו זמן החזקה במצוה. ט. מה הדין כשיש מחלוקת בפוסקים מי נקרא מוחזק במצוה. י. ומה הדין במצוה שלולא פעולתו של הראשון שטרח, היתה המצוה מתבטלת. יא. סיכום הענינים לנד"ד.

א. האם ראוי שתיקרא המצוה על שמו.

כתב הרשב"א בתשובה ח"א ס' תקפא' בענין מקדיש בית הכנסת שרצה לכתוב שם ביהכ"נ על שמו שאין הצבור רשאי לעכב מן הדין ולא מן הראוי מכמה צדדין, וז"ל: כי המקדיש והבונה משלו לשמים מי מעכב על ידו מלהזכיר שמו בשלו. ובהקדשו אין אדם מעכב בשל חברו ובנכסיו על חברו. ועוד דבכמה מקומות בקהילות הקדש שנוהגין כן. גם במקומנו הוא כתוב בכותל היכל של בית הכנסת. וזו מדת חכמים היא ומדת ותיקין כדי ליתן שכר לעושה מצוה. ומדת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמים עושה מצוה. ואם התורה עשתה כן צריכין אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם. הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב (בראשית ל"ז) וישמע ראובן ויצילהו מידם. וכן בבוועז שויתר פת וחומץ הכתיבו הכתוב. וכן כמה גדולה מעשה הצדקה ועשיית המצוות שכתבו הנביאים בספר הנבואה. וכן פרסמו עליו ז"ל מדה זו בפ"י במדרש רות. אמר שם (רות ב') ויצבט לה קלי קלול בשתי אצבעותיו. אמר רבי יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם יהיה אדם עושה מצוה יעשנה בלב שלם. שאלו היה יודע ראובן שהקב"ה מכתוב וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתפו היה מוליכו אל אביו. ואלו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד') והנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח

החשד הוא בבני החצר דהואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם ישנו את מקומו, הנכנסים לאותו הבית ולא יראו שם את העירוב, יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב, ולתוס' ד"ה אלא החשד הוא בבעל הבית שחושדים אותו שגונב פת העירוב ולכן לא מניחים אצלו העירוב]. ועיין מהרי"ק שורש קי"ג שממנו הובא הדין באו"ח סי' קנ"ג סי"ז שמי שהי' בביתו ביהכ"נ אין לשנותו לבית אחר שהביא הטעם דחשדא דגיטין הנ"ל, והוסיף דגבי ביהכ"נ איכא טעמא דחשוב כמו חשדא, שהרי הכל יודעים שנוח לו לאדם שיהי' ביהכ"נ סמוך לביתו. ועוד, דגם גבי ביהכ"נ איכא למיחש פן יאמרו מפני שב"ב אינם מהוגנים נמנעו לילך שם עי"ש. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' י"א שאם יעבירו ממנו המצוה יחשדוהו שהוא מפני שלא נהג כהוגן, ודלא כמ"ש בשו"ת זרע אמת סי' י"ח שחזקת מצות אינו מטעם חשדא.

טעם שני משום מעלין בקודש ואין מורדין וטעם זה הובא במרדכי פרק חזקת הבתים אות תקל"ג שממנו הובא הדין באו"ח סי' קנ"ג וח"מ סי' קמ"ט על אדם שהי' רגיל בשום מצוה כגון גלילה וכו' שאם עבר מחמת אונס שחוזר למצותו ומביא מ"ש ביומא י"ב, ב מעשה ביוסף בן אלם בציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול, ומינהו תחתיו. ואמרו חכמים: ראשון - חוזר לעבודתו, שני - אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. כהן גדול - משום איבה, כהן הדיוט - משום מעלין בקודש ולא מורדין. ועיין שם י"ג, א בתוס' ד"ה הלכה דנ"מ לענין פרנס שעבר מחמת אונס ומינו אחר תחתיו דראשון חוזר לעבודתו.

ועוד, דלא גרע מרוצח שגלה לערי מקלט שחוזר לעירו במיתת כהן גדול וחוזר לעבודה ולשררה שהחזקו בה אבותיו לר"מ ואפילו לר"י דפליג עליו וסובר שאינו חוזר לשררת אבותיו שאני התם דכתיבי קראי עי"ש ומוכח

בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואלו היה יודע בועז שהקב"ה מכתוב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר עגלות פטומות היה מאכילה. רבי כהן ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא היה כותבה. עכשו מי כותבה? אליהו כותבה ומלך משיח והקב"ה חותם על ידיהם. הדא הוא דכתיב (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. ובפ' יש נוחלין (דף קל"ג ב') אמרו ביוסי בן יועזר כשהקדיש עליתא דדינרי וכשמכר בנו מרגלית למקדש ביי"ג עליות דדנרי. ונתנו הגזברים שבעה והקדיש ששה הנותרים ועמדו שם וכתבו יוסי בן יועזר הקדיש אחת, בנו הקדיש שש. מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים להיות להם לזכרון טוב על מצוות ולפתוח דלת לעושה מצוות. עכ"ל.

ובשו"ת אמונת שמואל סי' לה' הוסיף שכן מצינו בתנחומא פ' ויקהל ויעש בצלאל את הארן וכי בצלאל עשה הכל, אלא לפי שנתן נפשו על הדבר לפיכך כתבה עליו התורה ויעש בצלאל כו' ע"כ. וכדברי הרשב"א פסק הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ט סי' יג' דמי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן. ע"כ.

ב. הטעם שיש חזקה למצוות:

כתב בשו"ת שרידי אש ח"א סי' כא' הנה בטעם הדבר שיש חזקה במצוה יש סברות שונות, שהרי לכאורה מה שייך חזקה בדבר שאינו ממון ואין בו זכות ממון וכן הקשה בספר אמרי אש יו"ד סי' קטז'. והפוסקי' הביאו בזה סברות שונות:

טעם אחד, משום חשדא עפ"י הגמרא גיטין (ס', ב) גבי מערבין בבית ישן ומסיק הגמרא שם משום חשדא [דלרש"י ד"ה משום חשדא

הריב"ש סי' רע"א שאין מסלקים אדם משררתו מהדין של מעלים בקודש ולא מורידים כדאמרינן בברכות כח. בעובדא דר"ג עם רבי יהושע ע"כ.

והוא הדין לכל מצוה שהחזיק בה אדם, שאי אתה יכול להרחיקו מקדושתו. וכ"כ בשו"ת זרע אברהם ח"מ ס' כא' ושם דחה סברת הרב משפטי שמואל ס' ג"ן שלמד מהירושלמי הנ"ל שיש חזקה דוקא לשררה כגון בני הושעיא שהיו שואלים בשלום הנשיא, שאין להעבירם מחזקתם משא"כ בעשית מצוה כל אחד רוצה לזכות לעשות מצוה ע"כ, דזה אינו שאין לחלק בין מידי דשררה למידי לאו שררה שהרי מהירושלמי מוכח שאין לחלק שהרי הביא ראיה וכי יש משפט לעצים, וכי יש שררה לעצים, אלא ודאי שכל מידי דקדושה שזכה בו האדם אי אתה יכול להרחיקו מקדושתו.

טעם רביעי משום מחילה, וכן כתב בשו"ת זרע אמת או"ח ס' י"ח שטעם חזקת מצות משום דכיון שיכולים למחות ולא מיחו הוי מחילה, ובזה הסביר איך יש חזקה במצות הלא היא חזקה בלא טענה, והרי ידוע שחזקה שאין עימה טענה אינה חזקה כמובאר ב"ב מא. ובח"מ ס' קמו' ס"ט, אמנם הטעם שצריך טענה דוקא שבא להחזיק בגוף הקרקע של חברו משא"כ בחזקת מצוות שאינו בא להחזיק בקרקע חברו בזה סגי בחזקה גרידא אף שאין עימה טענה משום שכיון שלא מיחו תלינן שמחלו, שגדולה מזו מצינו דס"ל לרוב הפוסקים שאפילו במשתמש בחצר חברו ולא מיחה תלינן שמחל הואיל ואינו בא להחזיק בגוף הקרקע של חברו רק בתשמיש בעלמא כמ"ש בח"מ ס' קמ"ג, וכ"ש בנד"ד שגרע ממשתמש בחצר חברו, דודאי לכ"ע כיון שלא מיחו תלינן במחילה.

וכתב בשו"ת אמרי אש יו"ד ס' קט"ז שיש ללמוד שיש זכיה במצוות וכן יש זכות וכח

דהמרדכי נגע בחזקת מצוה מטעם מגוי ושררה, שאין מורידין מי שהחזיק במצוה כמו שאין מורידין מי שזכה למגוי ושררה מטעם מעלין בקודש ואין מורידין, כדאיתא שם ביומא.

טעם שלישי משום דלא גרע מחזקת שררה, והוא ע"פ מה שכתב הריב"ש ס' רע"א שכן אמרו בירושלמי דהוריות (פ"ג ה"ה): דבי הושעיא ודבי בר פזי הוי עלין ושאלין בשלמיה דנשיא כל יומא. והוה אלין דבי הושעיא עלין קדמאי, ונפקין קדמאי. אזלין אנון דבר פזי, ואתחתנון בנשיאותא. אתון, בעיין מיעל קדמאי. אתון, ושאלון לר' אמי. אמר להון ר' אמי: והקמות את המשכן כמשפטו. וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון, ינתן בצפון. בדרום, ינתן בדרום. ותו אמרינן: תרתין זרעיא בצפרי: בוולטייא ופגנייא. והוון בוולטייא, אזלין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום. ועלין קדמאי. והוון פגניא, עיילין ונפקין בתריהון. אזלין פגניא, וזכון באוריי, ואתו למיעל קדמוי דבולטייא. אתשאל לרבנן. על רבי, ודרשה כבי מדרשא: אפי' ממזר ת"ח, קודם לכ"ג עם הארץ. שמעינן מיהא: שמי שהחזיק, אפי' מעצמו, באיזו שררה או דין קדימה, אין נוטלין אותה ממנו, לתתה לאחר גדול ממנו, מכיון שכבר זכה בה. אלא א"כ, הוא עם הארץ, והאחר ת"ח. אבל כל שהחזיק בה ת"ח, אין מסלקין אותו, אע"פ שהבא לנוטלה, גדול ממנו עכ"ל.

ובגדר חזקת שררה מצינו כמה טעמים: א. כתב ריטב"א מכות סופ"ב בשם הרמב"ן שכל השררות - וכל המינויים - שבקרב ישראל, הזוכה בה זוכה לעצמו ולזרעו, שנאמר במלך: למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, ולא המלכות בלבד, אלא הוא הדין לכל שררה, שנאמר בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל ע"כ. ב. בשו"ת המב"ט ח"ג סי' ר' כתב שקל וחומר הוא מדין הירושה, שאם הוא מוריש שררתו לבניו, כל שכן הוא עצמו שאם עלה לא ירד ע"כ. ג. בשו"ת

להקנות גם לזרעו עד עולם מהא דאיתא בתענית כח. בענין:

זמן עצי הכהנים והעם שכשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם. וכך התנו נביאים שביניהם: שאפילו לשכה מלאה עצים - יהיו אלו מתנדבין משלהן, ופרש"י אהכי הוצרכו למנות, משום ההיא תקנה דעבוד להו הנך נביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו עכ"ל,

הרי התנו הנביאים על דורות הבאים שיזכו אלו ובניהם אחריהם עד עולם במצוה זו, ומוכרח שיש כח וזכות לזכות ולהחזיק במצוה לו ולזרעו עד עולם כמו שזכו אלו המשפחות בהבאת עצי המערכה, וצדקן דברי מהר"י בי רב (הובאו בשו"ת כנה"ג א"ח ס' קנ"ג הגב"י אות ח"י) דאם הקנו בפירוש לזרעו אחריהם וה"ה אם מנהג הוא זוכה ג"כ זרעו במצוה זו עד עולם, ואם אמנם לא שמענו מהך דעצי כהנים רק בהתנו והקנו בפירוש מ"מ י"ל דעכ"פ למדנו שיש חזקה וזכות במצוה, ה"ה מן הסתם כל שזכה והחזיק במצוה בפני הציבור זכה בה, והא דהוצרכו הנביאים להתנות, היינו שאפילו הלישכה מלאה עצים ממה שקנו או התנדבו זולתם כאשר כלו העצים שהביאו הם אפילו הכי יביאו אלו המשפחות, ועוד מן הסתם לא זכה רק הוא לבדו ולא זרעו, וכמ"ש השכנה"ג עכ"ל.

ובשו"ת מהר"ם שיק ח"מ ס' י"ח כתב ג"כ שחזקת מצוה מטעם מחילה, וז"ל: שחזקה במצוה שייך דווקא אם יש לו חזקה שיש לו טענה ויעווי"ש בתומים, והיינו שמחלו הציבור זכותם או שקנו זכותם או שמוכח מצד המנהג שמחלו להאיש המתחיל במצוה ההוא. ולפי ענ"ד יש בזה ג' ענינים. א. מי שמתאמץ שלא יתבטל המצוה ההוא ולולא פעולתו היה נתבטל המצוה לזמן, ועי"ז הוי כמציל מן הנהר ומן הגייס דקנה, וכן מצינו בתענית כח. שתקנו הנביאים שביניהם שלעולם יהיה להם קדימה

בזמן ההיא להקריב עצים לצורך המזבח. ב. מי שכיבדו אותו הקהל במצוה אחת שהיו אחרים יכולים לעשות המצוה הזאת, ובחרו בו ומחלו לו זכות המצוה זכה מטעם חזקה. ג. אפילו אין לו טעם לטעון טענת חזקה מ"מ כיון שעשה הוא הדבר הזה זמן הרבה אין לקחת ממנו מפני דרכי שלום כדאמרינן בגיטין נט. מערבים בבית ישן.

ובאופן השני שזוכה מטעם מחילה ומטעם חזקה צ"ע איך יכול לקנות הדבר מטעם מחילה הא הוי עדיין דבר שלא בא לעולם וקיי"ל בחו"מ ס' ר"ט דבדבר שלב"ל לא מהני מחילה, וצ"ל דקהל שאני דדברי קהל ככתובין וכמסורין דמי, וכמו שהביא הב"י ביו"ד ס' רס"ד בשם הר"מ שאם הבטיח לאחד למול את בנו צריך לקיימו הואיל ומנהג בני אדם הוא כך, ומכ"ש בקהל. ואכתי יש לעיין תינח אם הבטיחו לו הקהל עולמית, אבל איך נימא דמסתמא מחלו לו לעשות לעולם, דבשלמא אם שתקו זמן מרובה, דאין דרך לשתוק לזמן מרובה אא"כ רוצים להניחו לעשות כן עד עולם אז מוכח מהשתיקה דמחלו, אבל מסתמא ממה שמערבין בביתו האיך נדע שמחלו לו זה הדבר לעולם, ונראה מפני שאסור לשנות מפני דרכי השלום, א"כ כיון שעירבו שם מבלי תנאי על כרחך דמחלו לו הדבר עד עולם, וא"כ שוב הוי כחזקה שיש עמה טענה שמחלו לו, ובזה מובנים דברי הרמב"ם בפירוש המשנה גיטין נט. שהטעם משום הנאה, ובמג"א בס' שס"ו הקשה הרי בגמ' אמרינן משום חשדא, די"ל דבאמת הטעם משום הנאה מצד חזקה שמחלו לו הנאה זו, אלא שמנ"ל שמחלו וע"ז הוצרכה הגמ' לשנות משום חשדא ומימלא עי"ז הוי כאלו פירשו שמחלו לו הנאה והוי חזקה עכ"ד.

וכ"כ מופת הדור ביב"א ח"ז חאו"ח סכ"ג אות א' שהלכה רווחת שיש חזקה למצוות וע"ש.

לקבל ועכשיו אין אנו יכולים לקבל, כדרך שאמרו שאין חזקה לנזקים מטעם זה. הסוברים שיש חזקה במצוה אף אם לא בא בטענת קניה:

לעומתם כתבו שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף פה (י"א), הרמ"א בד"מ חו"מ סי' קמ"ט ובשו"ע שם סעיף לא וכ"כ בשו"ת מהרש"ך ח"א סי' מה וכ"כ בתי כהונה ח"ב סי' י' שכן דעת רובא דרבוותא שאף במקום שאין רגילים לקנות מן הצבור, יש חזקה למי שהחזיק במצוה מפני דרכי-שלום, כדרך שאמרו (גיטין נט. ס:) בעירובי חצירות, מערבים בבית ישן - שבית שרגילים להניח בו העירוב של בני החצר, אין לשנותו ליתנו בבית אחר - מפני דרכי שלום שאם ישנוהו יבואו לחשוד בבני הבית הישן, ואף בחזקת מצוה יש משום חשד, שמא יבואו לחשדו שעשה שלא כהוגן, וכמו שבאר הרדב"ז שם ע"פ תוס' שם בעירוב שהחשד הוא שיאמרו שהיה גונב העירוב, ואפילו אין בו משום חשד כיון שיש במצוה משום כבוד אין להוציאה ממנו וכמו שבאר הרדב"ז שם ע"פ רש"י, או שבמצוה יש בה משום דרכי שלום, אפילו אין בה משום חשד, שכיון שהחזק בה כמה שנים, אם יטלוה ממנו יבוא הדבר לידי קטטה, וכמו שכתב מהרש"ך שם שדוקא בעירוב שאין מצוה בהנחתו בבית מסויים צריך לטעם של חשד כדי שיהא בו משום דרכי שלום, אבל בחזקת מצות אף בלא חשד יש בו משום דרכי שלום, וגדולה מזו אמרו בכיסוי הדם, שעל השוחט לכסות הדם, ואם קדם אחר וכיסהו קונסים אותו עשרה זהובים, משום שהפסיד את השוחט כמבואר בחולין פז. וכל שכן שמי שהחזיק במצוה כמה שנים שאין שום אדם רשאי להוציאה ממנו, וכ"כ כה"ח או"ח סי' קנ"ג אות קל"ו בשם הראנ"ח.

והנה מתבאר שלסוברים שיש חזקה במצוה אף בלא טענת קניה עכ"פ צריך חזקה שיש עמה טענה:

ג. הנה לפנינו יתבאר שיש מחלוקת בין הפוסקים האם יש חזקה במצוה דוקא כשבא בטענת קניה או מתנה או אפילו כשאינו בא בטענת קניה או מתנה.

הסוברים שאין חזקה במצוה אא"כ בא בטענה של קניה או מכירה או מתנה:

הנה התה"ד בפסקים ס' קכח' בדעת המרדכי פרק חזקת הבתים ב"ב ס' תקל"ג כתב החזקה היא דוקא במקום שרגילים לקנות חזקה כזו מן הציבור, להניח המצוה למחזיק וליורשיו, שכל אחד מהציבור מסלק זכותו ע"י ההנאה שמתהנה ההקדש אבל אם אין רגילים בכך אינו יכול למנוע אחרים ממצוה זו, שאין בכוחו לזכות במצוה ע"י שהחזיק בה, וכל אחד יכול לומר אף אני רוצה לזכות בה.

וכ"כ בשו"ת דבר שמואל ס' מ"ז בחזקה להוציא את הרבים ידי חובתם אפילו מינוהו לכך מדעת הקהל, והתמיד במינויו שנים רבות, אין בהורדתו משום חשד, לפי שמתחילה שיירו הקהל רשות לעצמם למנות בכל זמן שירצו את מי שיהיה יותר בקי, או שישתתפו רבים בעשיית המצוה. וכתב שם במי שהחזק לתקוע בראש השנה בשופר להוציא את הרבים ידי חובתם, יכולים הצבור לסלקו ולמנות אחר במקומו, כל שלא בא בטענת מכירה או מתנה.

ויותר מזה כתב בשו"ת בנימין זאב ס' קפ"ב והביאו הד"מ ח"מ ס' קמ"ט אות ה' במי שהיתה לו חזקה שיקראו הציבור בספר תורה שלו, ואחר כך השיגה יד הציבור וקנו להם ספר תורה, וטוען המחזיק שיקראו בספר תורה שלו אינה חזקה, לפי שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה (ב"ב מא.), ולכן אם הוא טוען שהחזיק במצוה מעצמו ולא אמרו לו הצבור דבר מעולם, אינה חזקה, ולא עוד אלא שבחזקת ספר תורה אפילו הקנו לו את החזקה בקנין, אינה כלום, כיון שנוק גדול הוא לצבור, שיש להם ספר תורה ואינם יוצאים בו ידי חובתם, יכולים הצבור לומר סבורים היינו

הד"מ חו"מ סי' קמ"ט אות ה' וסמ"ע שם ס"ק נ'. כתבו אפילו היה להם ספר תורה, צריך שתהיה חזקתו חזקה שיש עמה טענה.

ובביאור הגר"א שם ס"ק סו שאם לא היה לצבור ס"ת אחר הרי זו חזקה שאין עמה טענה.

התומים שם ס"ק י"ט ונתה"מ שם חידושים ס"ק מ"ט כתבו שאינו צריך לטעון שלקח מן הקהל, אלא כל שהחזיק בהסכמת הקהל ולא היה נעשה באקראי בלא משים לב, יש לו חזקה, שכיון שהיה להם למחות ולא מיחו, זו היא טענה וכ"כ בשו"ת שמש צדקה חו"מ סי' ל"ו בד' הרמ"א.

ומהמהרי"ק סי' קי"ג משמע דצריך טענה דוקא כאשר יש טענה לצד המערער, וכמו שאמרו בגיטין ס מערבין בבית ישן, דע"כ איירי דאפילו באים המערערים מחמת קצת טענה אפי' הכי מניחין שם מפני דרכי שלום, וכדמפרש בגמרא משום חשדא, דאם לא כן פשיטא דמניחין שם העירוב כיון שכבר הורגלו ולא היה צריך לתלותו במשום דרכי שלום, דכיון דאין טענה לזה יותר מלזה פשיטא דהיכא דקאי ליקום, ומשום כן הוצרך לפרש בגמרא משום חשדא כל שכן הכא שאין לשנות מקום בית הכנסת אם אין להם טענה כלל ע"כ.

אמנם בשו"ת רע"א מה"ת סי' י"ב כתב לחלק בין כל מידי דמצוה שהוא הפקר לכל מי שירצה ליטול את השם, כגון ללמוד לרבים, ולסדר גיטין, הרשות בידו וכדומה, בזה לא שייך חזקה, אף דהציבור קבלו לזה לרב, היינו שקצבו לו שכירות כדי שישעבד עצמו ויחייב לעשות המוטל עליו, אבל בגוף התעסקות הלימוד וכדומה זהו לא התחייבו לנגדו לזכות לו בהם וכ"פ תה"ד סי' קכח' ורמ"א יו"ד סי' רמ"ה סכ"ב, לעומת מה שכתבו במרדכי פרק ב"ב סי' תקל"ג וכ"פ בשו"ע א"ח סי' קנ"ג סכ"ב הא דבגלילה הוי חזקה, היינו שדרך הציבור למכרם וכמו שהסביר תה"ד שם, הכוונה משום דתיפול הנאה להקדש, הסכימו שלא יהיה רשות לכל אחד לחטוף המצוה, אלא קונים מהקהל, והוי מלתא דציבורא, מש"ה הוי ענין חזקה אף בלא מכרו לו, דהוי כנתנו לו במתנה, שיהא הוא זוכה באלו כיון דצריך להם הסכמת הציבור ולעשות ענינים אלו ברשות הציבור, ובזה מיושבים ב' הדינים שלא יהיו סותרים שהרי באו"ח שם הרמ"א הסכים לדינו של השו"ע מזה שלא הגיה כלום דשם משמע שיש חזקה למצוות, וממש"כ הרמ"א שם ביו"ד משמע שאין חזקה, אלא שיש לחלק בין מידי שהוא הפקר שבזה אין חזקה לבין מצוה שדרך הציבור למכרה שבזה יש חזקה וכאמור.

ה. כעת יש לברר האם לסוברים שיש חזקה אף בלא טענת קניה, יש חזקה גם באופן שהשתנה המצב ממה שהיה מקודם:

הד"מ חו"מ סי' קמ"ט אות ה' ע"פ תשו' מהר"ם (הביאו המרדכי ב"ב מא. סי' תקלג-ד') ובנימין זאב סי' קפ"ב ורמ"א בשו"ע שם סעיף לא' כתבו מי שהחזיק שיקראו הצבור בספר תורה שלו הרי זו חזקה, ואסורים לשנות^א, ודוקא כשהיה לצבור ספר תורה אחר וקראו בשל היחיד, אבל אם לא היה להם ספר תורה אחר,

ד. האם בכל מצוה אמרינן שיש בה חזקה.

בגינת ורדים חיו"ד כלל ג' סי' ז' כתב אפילו אין חזקה למצוה מצד עצמה, כיון שיש בכל מקיים מצוה מעלה וחשיבות, כי גדול שכרם של מקיימי מצוות, ועוד שהרי נוהגים כבוד במקיימי מצוה, הרי זה כשררה, שיש בה חזקה ע"כ, כלומר שדעתנו כהריב"ש סי' רע"א הובא לעיל שאין חילוק במצוה אלא בכ"ג הוי חזקה מטעם שררה.

א. ומבואר שהבין ד' מהר"ם אף כשאין רגילים לקנות מן הצבור.

משורת הדין, וסיים ואל יתקוטט אדם בדבר חזקת מצוה וגדול השלום עכ"ד.

אמנם בשו"ת נאמן שמואל סי' צ"ו, ובשו"ת הר"י הלוי סי' כ"א ובפת"ש ח"מ ס' קמ"ט ס"ק ג' בשם שער המשפט סק"ו כתבו על פי ספר חסידים סי' תשסב - תשסג שמי שהחזיק לקנות גלילה בסך מסויים אין לו חזקה לגבי מי שרוצה לתת יותר, וסובר שה"ה כשהחזיק בתחילה בחנם ולכן אם יש תועלת להקדש, אין חזקתו מועילה לו כלום.^ה

ובשו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' ס"ח בביאור דברי ספר חסידים הנ"ל כתב שאם החזיק במצוה בחנם, יש לו חזקה ואי אפשר להוציא ממנו אף שבא אחר לתת דמים, אבל אם בתחילה קנאה בדמים, כל המרבה בדמים זכה בה, שכן המנהג במכירת המצוות, שכל המרבה זוכה.

ובשרידי אש ח"א ס' כא' אות ג' הסביר דברי השאילת יעבץ דבחנם עדיף יותר שהרי הצבור הקנה לו חזקה זו, מה שא"כ במקום שקנה בכסף אינו מוכח שהצבור הקנה לו שאפשר שהניחו לו בשביל שלא נמצא אחר שנתן יותר ומשו"ה לא מהני חזקה, ומ"מ בשרידי אש שם אות א' כתב דהסברא מכרעת כדברי הרדב"ז דמדוע יגרע כח המחזיק בחנם והרי הקהל נתנו לו במתנה וכי גרע מתנה ממכירה.

ובבה"ל ס' קנג"ו הביא המחלוקת האם הוי חזקה לגבי מי שרוצה להוסיף דמים וסיים דצ"ע למעשה.

אין לו חזקה, כיון שלא היה להם למחות,^ב הרי מתבאר מדברי הרמ"א הנ"ל שאם השתנה המצב ממה שהיה מקודם שאין לו חזקה.

ו. עוד יש לברר האם לסוברים שיש חזקה אף בלא טענת קניה, יש חזקה גם באופן שאחר רוצה להוסיף דמים:

בדין זה נמצא מחלוקת בין הפוסקים.

הנה בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' אלף פה כתב בדין אשה שהחזיקה להעלות נר של בית הכנסת בימים ידועים, כיון שהחזיקה כמה שנים ולא מיחו בידה, הרי זו חזקה, ואף שחזקתה אין עמה טענה, שהרי אינה טוענת שקנתה זכות זו מן הקהל, חזקת מצוה אינה דומה לשאר חזקות שצריכות טענת לקיחה,^ג שהרי אינה מחסרת כלום מהקהל, ואפילו יש עכשיו מי שרוצה לשלם עבור זכות זו, אין מוציאים אותה מחזקתה, והוכיח הרדב"ז שם שהרי אמרו (גיטין נט. ס:) בעירובי חצירות, מערבים בבית ישן מפני דרכי שלום ומי לא עסקינן שרצה אחד מבני החצר לתת מעות כדי שיהיו מניחין העירוב בביתו שהרי מרויח שאין צריך ליתן בעירוב ואפ"ה אין משנין אותו, ע"כ. וכ"כ בערוך השולחן חו"מ ס"ס קמט' שאף אם ירצה אחר להוסיף ממון אין ביכולתו להוציא ממנו מצותו, דאל"כ איזו חזקה היא, והרי הפוסקים דימו זה לחזקת נכסים, וזה שכתוב בשם ר"י החסיד שכשמוסיפין לצדקה הם קודמים אינו מדינא, אלא ממידת חסידות, שכך ראוי לעשות לפנים

ב. כלומר שהרמ"א חולק על הבנימין זאב, ור"ל שבב"ז כ' הטעם שזוהי חזקה שאין עמה טענה, וע"ז כ' בד"מ שם שכל ראיותיו אינן כלום, וטעם הרמ"א שלא היה להם למחות, ונ"מ אם היה להם ס"ת אחר, וכ"כ בכנה"ג ס' קמט בסוף הגב"י שלהב"ז בכל אופן לא הוי חזקה, ולהרמ"א בכה"ג הוי חזקה.

ג. שמש צדקה שם תשובת בן המחבר שתלה דין חזקת מצות בלא טענה במחלוקת זו שבהרחקת נזיקין כמבואר בטו"ש חו"מ ס' קנד סעיף יב' וס' קנה סעיף לה', והכריע שמספק א"א לסלק את המחזיק, אלא שגם הוא אינו יכול למנוע את האחרים מספק.

ד. הוצאת מקיצי נרדמים תתשצב - ג.

ה. דלא כערוך השולחן דלעיל בדברי ספר חסידים.

ו. ד"ה שהוא רגיל.

הרמ"א בשם הריב"ש) אסור גם למקצת אנשים, שהרי לגבי אותו המקצת מתבטל המינוי והוא הרי כבר זכה במינוי, משא"כ במצוה כ"ז שלא בטלה הימנו מצוה זו יכולים גם אחרים לזכות בה. וא"כ יש לומר גבי מוחזק בבית הכנסת שיקרא על שמו הוי כמינוי שזכה בכולו וא"א לצרף אחר עמו דהוי כמבטלו ממה שהוחזק בו. ונכבר באר החת"ס ז"ל בתשובתיו ח"ב יו"ד סי' ר"ל, והובא בפ"ת שם ס"ק י"א, דמה שכתב תה"ד ס' קכח' שרב היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד ג"כ אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, אין אלו הדברים נאמרים אלא בימיהם שלא קיבלו הרב כפועל אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו כו', אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגטין וכדומה, א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד, וכבר זכה זה הרב בכל רווחי דעבידא דאתי בגבולו ואסור לשום אדם לקפח פרנסתו בזה והרי זה כגוזל ממש. ע"כ.]

ח. עוד יש לברר לסוברים שיש חזקה במצוה אף בלא טענת קניה, מהו זמן החזקה:

במרדכי ב"ב ס' תקלג' הביא תשו' מהר"ם הזכיר בחזקת מצוות (כגון בגלילה) שהוא רגיל במצוה.

מהרי"ק שורש קיג ובשו"ע או"ח ס' קנג' סעיף יז ורמ"א בשו"ע חו"מ קמ"ט לא כתבו כשהיה כן ימים רבים.

ובשו"ת רדב"ז שם הזכיר בחזקת מצוות שהחזיק כמה שנים. ובשו"ת בנימין זאב סי' קפ"ב במי שהוחזק שיקראו בס"ת שלו דן שם אם יש לו חזקה כשהחזיק שלש שנים כשני חזקה.

ומדבריו של שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' יב בדעת תה"ד בפסקים לעיל מתבאר שבמצוה שדרך הצבור למכרה, כדי שתפול הנאה להקדש, והסכימו הקהל שלא תהיה רשות לכל אחד שירצה ליטול המצוה, אלא קונים אותה מן הקהל, כיון שהוא ענין של הצבור, יש בה חזקה אף כשלא מכרו לו, שהרי זה כנתנו לו במתנה שיהיה זוכה בה, כיון שצריך הסכמת הצבור.²

ז. עוד יש לברר לסוברים שיש חזקה במצוה, האם רשאים לצרף אחר עמו:

רע"א כתב שם דאף כשאין רוצים ליטול לגמרי את המצוה מן המחזיק בה אלא לשתף אחר עמו, אין הרשות בידם, וכ"כ שד"ח מערכת חזקה במצות ס' א' אות מט' ד"ה ומצאתי בשם הגאון שם אריה ח"א ס' ז' בענין חזקת רבנות דאין סברא לומר דדוקא להורידו לגמרי אי אפשר, אבל להביא רב שני שפיר דמי, דמה לי הורדה בכולה מה לי הורדה במקצת, ע"כ וה"ה לנד"ד.

ובשרידי אש שם אות כ"א תירץ מ"ש הרמ"א יו"ד ס' רמ"ה סכ"ב בשם התה"ד ס' קכ"ח, שרב היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד ג"כ אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה וכו', אשר לכאורה הוא סותר את הדין שהביא הרמ"א שם בשם הריב"ש ס' רעא' שמי שהוחזק לרב בעיר אפילו החזיק בעצמו באיזו שררה אין להורידו מגדולתו, ותירץ דאינו סותר דהתה"ד מיירי באופן שלא נתמנה בתור רב העיר, אלא קבלוהו ללמד לרבים, היינו שלא הי' שום מינוי שאפשר לזכות בו מטעם חזקה אלא מצוה בעלמא, מצות למוד תורה ברבים, ומכיון שאין מבטלין הימנו מצוה זו שפיר יכול גם אחר לזכות במצוה זו, אבל לבטל הימנו מצוה זו לגמרי, בודאי אסור. דבשלמא במינוי (מש"כ

2. ולמעשה רעק"א חולק על הראנ"ח שהבין בדעתו של מהרי"א שאין לו חזקה אלא אם כן קנה.

וכן מצינו (בתענית כו. וברייתא שם כח.) שכשעלו בני הגולה מבבל לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו תשע משפחות והתנדבו משלהן ועמדו נביאים שביניהם והתנו שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלה מתנדבים משלהם ולא ידחו אותם ממקומם¹. וכתב שם בשו"ת מהר"ם שיק שכן הדין בכל מצוה שהתאמצו בה יחיד או רבים עכ"ד, וה"ה גבי בית הכנסת שטרח בה אחד ונקראת על שמו ואח"כ הרחיבוהו, מ"מ עדיין זה שייך למצותו וא"א ליטלה ממנו, ולא גרע ממצות כיסוי הדם שמי ששחט יכסה וכדלעיל כדאי' חולין פז. אע"ג ששם הם מצוות נפרדות, כ"ש הכא שהוא ודאי אותה מצוה ואין לשנותו ממצותו, ואין לומר דאין לו חזקה לגבי בית הכנסת החדש שהרחיבוהו כמו שכתב הרמ"א בח"מ ס' קמט' סעיף לא' שהובא לעיל במוחזק שיקראו בס' א' אין לו חזקה לגבי ספר ב' שהביאוהו אח"כ דשאני גבי ס"ת דאין לו חזקה לגבי ספר אחר אבל עכ"פ הספר הראשון שתרום יקרא על שמו הואיל והוא תרום אותו אף א' לא יקחנו ממנו, ממש כמו זמן עצי הכהנים שהוא שייך למשפחות הראשונות שתרומו את העצים בזמן שהלשכה היתה חסרה מהעצים, אע"ג שאחרים אח"כ ג"כ רצו לתרום, ה"ה גבי בית הכנסת אם יתרמו עוד ביה"כ אין הוא יכול למונעם כי אין לו חזקה לגבי בית כנסת אחר דומיא דס"ת הנ"ל, אבל לגבי בית הכנסת שהוא הקים יש לו חזקה אע"ג שהרחיבוהו דסוף סוף הוא מכח טרחתו דומיא דזמן עצים הנ"ל.

אמנם ראיתי מש"כ בשו"ת אמונת שמואל ס' ל"ה הביאו הפתחי תשובה יו"ד ס' רמ"ט ס"ק ג' בענין:

ראובן שהיה גבאי צדקה ושכר פועלים לסייד בית הכנסת במעות צדקה, וכתב האומן "וזאת נעשה בפקודת ראובן בן יעקב גבאי צדקה",

ובשדי חמד מערכת חזקה במצוות אות מ"ח דקדק כן בשאילת יעבץ שם (גבי החזיק להדליק נרות כבהכ"נ) וכתב לחלק בין הוחזק על פי הצבור, שדי בפעם אחת, להחזיק מעצמו, שצריך שיחזיק בה זמן רב, וכ"כ החיד"א במחב"ר באו"ח ס' קנ"ג אות ט' וכה"ח שם אות קמ"ז דמי שהחזיק במצוה ע"פ ציבור אפילו בפעם אחת זכה.

ט. מה הדין כשיש מחלוקת בפוסקים מי נקרא מוחזק במצוה:

בשו"ת בעי חיי יו"ד ס' רי"ח כתב כשיש מחלוקת בפוסקים מי מוחזק במצוה, הראשון מוחזק מספק והשני שבא להורידו מגדולתו עליו הראיה. וכ"כ בשו"ת אור הנעלם ס' ז' דבחזקה שאין עימה טענה אין מוציאין מיד המוחזק אף שגם הוא החזיק בחזקה שאין עימו טענה, כההוא ארבא דמינצי עליה בי תרי וכו' דאמרינן ביה כל דאלים גבר, וכל זמן שלא יביא הא' ראיה אפילו אם תגבר ידו, אין מניחין ליקח מזה שגברה ידו תחילה, כמבואר בהרא"ש פרק חזקת הבתים, משום דלא רצו חז"ל לתקן דבר שיהיו כל ימיהם במריבה ומחלוקת שהיום יגבר זה ומחר יגבר זה, ע"כ סמכו אחזקה והובא בסמ"ע ר"ס קלט' (וראה ג"כ ח"מ ס' קמו' ס"ט), ובמרדכי פח"ה הביא טענת רבינו יקר בחזקה שאין עמו טענה דפסק רשב"ט דלא מפקינן מיד המוחזק בחזקה שאין עימו טענה עד שיתברר. ע"כ.

י. האם יש חזקה במצוה שלולא פעולתו של הראשון שטרח היתה המצוה מתבטלת:

כבר נתבאר לעיל בס"ד סוף אות ב' שבשו"ת מהר"ם שיק חו"מ סי' יח' וי"ט כתב מי שהתנדב לעשות מצוה מסויימת בשעה שלא היה מי שיעשה, ולולא פעולתו היתה מתבטלת, זכה באותה מצוה לעולם ואין להוציאה ממנו,

ח. וכן פרש"י שם כח. וז"ל: זמן דקתני במתניתין - אהכי הוצרכו למנות, משום ההיא תקנה דעבוד להו הנך נביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו.

יא. א"כ כעת נבוא לסיכום העניינים לנד"ד: זאת תורת העולה כיון שמצינו שיש מחלוקת האם צריך לבוא דוקא בטענת קניה או מתנה, דיש שמקיימים החזקה גם בטענה שהחזקה נעשתה בהסכמת הציבור, ואף שיש מקום לומר שהואיל ועסקינן שהגדילו את בית הכנסת ופנים חדשות באו לכאן ועל בית הכנסת החדש לא הסכימו הציבור לחזקה, כיון שלא היה בידם למחות, ובכה"ג לכ"ע אין חזקה גם למי שסובר שאין אפשרות להוסיף דמים לשנות החזקה, מ"מ בכה"ג שבית הכנסת הראשון הוקם ביוזמתו של הראשון ולולא טרחתו של הראשון בהקמת בית הכנסת לא היה שייך להגדיל את בית הכנסת, כיון שאין המדובר שלא משתמשים במה שנצבר מבית הכנסת מקודם, אלא המדובר שהוסיפו ומשתמשים במה שנצבר מקודם, לכן מהראויט שישאר שם בית הכנסת החדש על שם קרובו של המקום הראשון, ומ"מ כדי שלא להפסיד את הציבור מנדבת התורם לבית הכנסת החדש אפשר לבוא עמו בפשרה ליחד לו איזה חדר או ספריה וכד' מבית הכנסת החדש, אמנם שם בית הכנסת ישאר על שם המקום הראשון בלבד שמכוחו הגיעו עד הלום, אבל באופן שלולא טירחתו המצוה לא היתה מתבטלת, כגון שהיו כמה אנשים שעסקו בהקמת בית הכנסת, ובא אח"כ אחר והוסיף מעות ועי"ז הרחיבו את ביה"כ רשאים לשנות או להוסיף לשם בית הכנסת לשם התורם החדש, והאמת והשלום אהבו. וצורנו יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

ולאחר כמה שנים עמדו הקהל וערערו ע"ז, וראובן השיב הגם שגביתי המעות מקהל מאחר שטרחתי בשביל בית הכנסת כדין יכתב שמי עליו, ועוד מאחר שלא מיחו עד הנה הוי חזקה והשיב דהדין עם הקהל דדוקא היכא שעשה בעצמו בגופו או בממון שלו יש לו זכות לכתוב שמו עליו ולא בכה"ג שלא עשה בעצמו רק שכר פועלים במעות צדקה, וגם מה שטוען דיש לו חזקה אינו כלום ורשות בידם למחוק. ע"כ.

ואין זה דומה למש"כ בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל דאמונת שמואל לא מיירי באופן שלולא טירחת הגבאי היתה מתבטלת המצוה, מטעם שכתב שם "אבל בשלא מקדיש כלום אלא שכר טרחתו מה שהוא מוטל על גבאי צדקה" לא שייך לומר שיהי' לו לזכרון טוב ולפתוח דלת [כש"כ הרשב"א בתשובה דלעיל אות א'] כי בשביל זה לא ימנעו להיות גבאי צדקה, כי כבר נודע שכרם אף מן המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע כו' ושאר שכר הגבאי צדקה אף שלא יכתוב שמם שהן עוסקים בגבאות. ע"כ. א"כ יוצא באופן שלולא טירחתו במצוה היתה המצוה מתבטלת אין מחלוקת ולכ"ע יש חזקה לראשון, ולענין ביה"כ שהקים הראשון יש לקוראה ע"ש הראשון שעשאה, ואכן יש לציין שכאשר נקראת המצוה ע"ש פלוני שבאופן שלא היתה מתבטלת המצוה לולא טירחתו, יש לדון בכל הפרטים שנתבארו לעיל ויש שאין חזקתו חזקה.

ט. מש"כ מהראוי כיון שדעת ספר חסידים שאם אחר הוסיף במעות לו הזכות, ובערוך השולחן כתב שהוא ממידת חסידות, וכן באופן שמחל או שתק אבד זכותו כש"כ שו"ע או"ח קנ"ג סעיף כב', ורמ"א בשו"ע חו"מ קמ"ט סעיף לא', אם כן יש צד לומר שיקרא ע"ש השני שהוסיף וכן באופן שמחל, אבל לאידך גיסא כיון שהראשון טרח במצוה ולא היו מגיעים למה שהגיעו בלי טירחתו, לכן צד זה נראה יותר שיקרא ע"ש הראשון שהקים וכאמור.

סימן ע"ה

(שו"ע חו"מ סי' קנ"ה ס"ד ס"י ס"כ וסי' קס"ד ס"א)

שאלה:

נשאלתי בד"ן מים שמטפטים מחדר אמבטיה לדירה מתחתיה וגורמים רטיבות האם העליון צריך לשלם כל תיקון הרטיבות, ומה הדין אם היה לתחתון מתחת מקום הרטיבות ארון ונתקלקל מחמת הרטיבות?

תשובה:

מים שמטפטים מחדר אמבטיה לדירה מתחתיה וגורמים רטיבות בדירה התחתונה, צריך העליון לתקן הרטיבות. כמו כן אם מחמת טפטוף ישיר מהעליון נרטב הארון ונתקלקל צריך העליון לשלם על הנזק שנגרם לארון, אמנם אם נתקלקל הארון לא בצורה ישירה מהטפטוף צריך העליון לתקן את הנזק שגרם הטפטוף הישיר, ואין צריך לשלם על קלקול הארון.

א. כתב מרן בשולחן ערוך (חו"מ סימן קנה ס"ד) היו מימי העליון יורדים על התחתון ומזיקין אותו, אם אין שם מעזיבה, בענין שכששופך מימיו מיד יורדים לתחתון ומזיקים אותו, חייב לסלק היזקו. ואם יש מעזיבה שהמים נבלעים בה ואינם יורדים מיד, אלא לאחר מכאן יורדים ומזיקים, אינו חייב לסלק היזקו.

והסביר הסמ"ע (שם ס"ק יד) כשיורדים המים מיד ומזיקים אותו דאז הוה גירי דיליה. לשון הרמב"ם [פ"י משכנים ה"ה], דהו"ל כעומד בשלו ויורה בגירי דיליה לחבירו העומד ברשות אחרת, דצריך לסלק היזקו. אבל כשאין יורדין מיד, הוה גרמא בניזקין דפטור.

ובנתיבות המשפט בביאורים (שם ס"ק ג) הקשה, שהרי בסעיף כ' כתב השו"ע ראובן חפר גומא בחצירו שמי גשמים יקלחו לתוכה, וכשרבו המים בוקעין ועוברים דרך חומות מרתף שמעון, חייב ראובן לסלק היזקו. הגה: וכל

היזקות שלא נתבארו שיעור הרחקתן, בכדי שלא יזיק לפי ראות הבקיאין (טור בשם הרא"ש). ע"כ, וכאן מתיר בפסקי והדר נפלי. ואח"כ מצאתי בתשובת הרא"ש (כלל ק"ח סי' י) הקשה קושיא זו, ותירץ דכאן שאני דהעליון אי אפשר לו לסלק הזיקו, שאי אפשר לו להיות בלא מים, והתחתון בקל יכול לתקן מעזיבה, דבמעזיבה מועטת כשיתקן התחתון שוב לא ירדו המים ויבלעו במעזיבה, והלשון מוכיח, דאמר [ב"מ קי"ז ע"א] דמשי מיא, וזה דבר מועט מאד. אבל במקום שהתחתון אינו יכול לסלק ההיזק בדבר מועט רק בהוצאה מרובה, אפילו בפסקי והדר נפלי חייב העליון. וכ"כ בחידושים (שם ס"ק יג) דדוקא כשאפשר לתקן במעזיבה מועטת, אבל אם אי אפשר לתקן זה אלא בהוצאה מרובה, חייב העליון לתקן. ע"כ. וא"כ בדרך כלל נזילות שיש בין עליון לתחתון היא הוצאה מרובה, והעליון חייב לתקן.

וכתב הרמ"א (שם) והכל לפי הענין, דאם המים מועטין וכלין לאלתר, אפילו בלא מעזיבה אינו חייב לסלק היזקו. ואם היו מרובים ומזיקים לו תדיר דרך המעזיבה, חייב לסלקו (מרדכי ר' פ"י דב"מ). וכל זה במי תשמיש דבעל עלייה ששופך על העלייה, אבל אם ירדו גשמים על העלייה ויורדין למטה, על הניזק לתקן שלא יוזק (ריב"ש סי' תקי"ז). וכבר הקשה הסמ"ע (שם ס"ק טו) ומה שכתב אבל אם ירדו גשמים כו' על הניזק לתקן, צ"ע, דלקמן סימן קס"ד כתב מור"ם בהג"ה בסעיף א' ז"ל, וכל צרכי הגג על בעל העליה לתקן ע"כ. ותי' הב"ח דכאן איירי שבאו הגשמים שלא בפשיעת בעל העליה כגון גשם שוטף, אבל מחמת הגג חייב לתקן (ע"כ). והביאו הגר"א (שם ס"ק יא). משמע מדברי הסמ"ע הנ"ל שאם נגרם הנזק מחמת פשיעת אחד השכנים חייב הוא לבדו לתקן.

וכ"פ בשו"ע (שם ס"י) ולא יעשה בריכת המים לשרות בו בגדים לכבסם בצד כותלו של חברו, אלא אם כן הרחיק מהכותל שלשה טפחים ויסוד בסיד לכותל בור זה או מקוה המים זה או כותל האמה מצד חברו, כדי שלא יבליעו המים ויזיקו כותל חברו. הגה: וי"א דאפילו לא היו המים קבועים שם תמיד, כגון צנור השופכת מים מבית לחוץ, אפילו הכי צריך להרחיקו (מרדכי ריש פ' לא יחפור). ויש חולקין (נ"י ריש פ' הנ"ל והמגיד פ"ט משכנים). ע"כ. דעכ"פ מוכח אם מטפטף תמיד חייב לסלק היזקו.

ב. ובשו"ע (סימן קסד ס"א) כתב הבית והעליה של שנים, כל קלקול שיארע בכתלים, מן התקרה ולמטה, חייב בעל הבית לתקנו. ואם אינו רוצה לתקנו, בעל העליה כופהו. ומן התקרה ולמעלה, יתקננו בעל העלייה, אם ירצה, והתקרה בעצמה היא של בעל הבית, והמעזיבה שעליה היא של בעל העלייה. הגה: וי"א דאין בעל הבית חייב לתקן התקרה, אלא בעל העלייה צריך לתקנו, וכן נראה לי לדון, וכל צרכי הגג חייב בעל העלייה לתקן גם כן, ודווקא בב' שותפין, אבל בשוכר ומשכיר, על התחתון לתקן התקרה (עיין בטור והמגיד פ"א דשכנים ונ"י סוף ב"מ). ובדין חיוב תשלום תיקון התקרה שלשו"ע על התחתון לתקן, הסביר הסמ"ע (שם ס"ק ג) משם הטור (סעיף א') מסיק בטעמו ז"ל, לפי שיאמר העליון לתחתון נטלתי אני עליה נגר בית, כשם שאתה עומד בקרקעך שנטלת כך העמידני בקרקעי, וקרקע של העליון הוא התקרה, עכ"ל. ואילו לרמ"א שחיוב תשלום תיקון התקרה הוא על התחתון, כתב סמ"ע (שם ס"ק ד) הטור [סעיף ב'] מסיק בטעם ז"ל, דמסתמא אדעתא דהכי נחית בעל העליה להעליה שלא יתקננו לו התחתון, כי התחתון אינו חושש להתקרה שהגג מגן עליו, ואף אם ירצה בעל העליה לסלק הגג כדי שיצטרך בעל הבית לתקן התקרה מוחין בידו, שהגג משועבד לבעל הבית אף כשיש שם תקרה,

כי הדבר ידוע אם ירדו גשמים על התקרה יעברו גם לבית, ואדעתא דהכי חלקו מעיקרא שיתקן בעל העליה את גגו שלא ירדו מי גשמים לתחתון, אבל התחתון אינו מחויב כלל להעמיד רגל לעליון, עכ"ל. ובחידושי חת"ס (לסימן קנה סעיף ד) כתב שאם כולם משתמשים בגג כולם צריכים להשתתף בהוצאות תיקון הגג, ואם אחד מהם רוצה להסתלק מהשימוש בגג אין יכולים לכופו עי"ש, וכתב בנה"מ (ביאורים סק"ג) בשם הירושלמי (ב"מ פ"י ה"א) שהיסודות צריכים שניהם לתקן. ושם (בחידושים שם ס"ק ב) כתב בשם הט"ז ואם יש חשש סכנה שיפול על התקרה וישברנה, חייב בעל העליה לתקן.

ובספר פתחי חושן (נוזיקין ושכנים פט"ו הל"ט עמוד תקנ"ט) כתב שכל זה מעיקר הדין, ובזמננו יש לנהוג לפי המנהג ובדרך כלל כולם משתתפים בתיקון הגג, וכן בצנור המשותף ובפרט כשמגיע נזק לכולם. ע"כ. אמנם כאן מיירי שהנזק נגרם מצניור מטפטף של העליון ולא מצניור משותף, ולכן רק העליון צריך לשלם.

ג. ולענין הנזק שנגרם לארון שתחת הטפטוף מבואר בגמרא (ב"ב דף ע"ב) תנן מרחיקין את הסולם מן השוכך ד' אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה וכו', ומקשה בגמרא לימא מתניתין דלא כר' יוסי, דאי ר' יוסי האמר (לקמן דף כה ע"ב) גבי הרחקת אילן מן הבור שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, והיינו שעל הניזק להרחיק את עצמו, ומתרץ אפילו תימא ר' יוסי הא אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר מודה ר' יוסי בגירי דיליה, ופירש"י בחצים הבאים לו מיד גופו של בעה"ב ממש, וה"נ לפעמים בשעה שסומך הסולם קופצת הנמיה אל השוכך.

וכתב בפתחי חושן (שם פ"ג ה"ב עמוד תמט) נראה מדברי הגמרא דמ"ש מודה רבי יוסי בגירי דיליה שעל המזיק להרחיק את עצמו, אין כונתו גירי ממש והיינו כיורה חץ ממש, ואף

שם כותל, ולא שייכי בפלוגתא דרבנן ור' יוסי וכ"כ בנ"י (דף יא ע"ב).

עכ"פ מוכח מדברי הראשונים דגם גרמא דגיריה הוי בכלל גיריה לענין הרחקה, ובנ"י (דף יא ע"ב) סיכס הלכה זו וכתב, נמצא שהנזקין מתחלקים לג' דינים לר' יוסי דהלכתא כוותיה, בהני דהוו גיריה ממש חייב להרחיק ואם הזיק חייב לשלם, דלא פטרינן בגמרא אלא דומיא דגורן או סולם, השני באלו שהם גרמא דגיריה חייב להרחיק אע"פ שאם הזיק פטור מלשלם, השלישי שמותר לקרב כמו אילן ובור, וכ"ש שפטור מלשלם כשמזיק בשרשיו דהא גרמא בנזקין פטור, ע"כ. ומדבריו משמע שיש סוג גרמא שאינו חייב להרחיק כשאינו בגדר גיריה, והיינו דומיא דבור ואילן השרשים באים לאחר מכן, ויש לעיין במ"ש הרמ"א (סימן שפו סעיף ג) שבכל גרמא בנזקין כופין אותו לסלק, וצריך לפרש דהיינו כשיש בו משום גיריה, או דאיירי שלא בנזקי שכנים, שמסברא נראה דלכו"ע ובכל אופן חייב המזיק להרחיק.

אמנם הרא"ש בתשובה (כלל קח סימן י הביאו הרמ"א בסימן קנה סעיף כ), כתב סברות אחרות בהך דהרחקת נזיקין, ותוכן תשובתו בראובן שחפר גומא בחצרו שמי גשמים יקלחו לתוכה וכשרבו המים בוקעים ועוברים דרך חומת מרתף שמעון, וגם מסריח בחצר שמעון מריח המים והשיב שראובן חייב לסלק הזיקו. ואף לר"י דאמר על הניזק להרחיק את עצמו היכא דלא הוי גירא דיליה, הכא מודה כיון דנפיש הזיקא דשמעון. וגם תשמיש של שמעון קבוע, ואי אפשר לו לסלק עצמו דאין דירה בלא מרתף, וחצר דלא קאמר ר"י אלא בבור ואילן משום דסתם בור הוא מים מכונסים, ובקל יכול הניזק לסלק עצמו ולהרחיק את בורו מן האילן, ובור לא הוי כולי האי תשמיש קבוע לכן הקלו בו חכמים, וגם לא נפיש הזיקא כולי האי והביא ראייה שאפילו לרבנן שעל המזיק להרחיק, מ"מ חייבו את הניזק לשלם לו הוצאותיו שלא מצינו כן בשאר הרחקות,

רש"י לא כתב חצים שיורה בעה"ב עצמו אלא הבאים מיד גופו של בעה"ב, וע"כ צריך לומר כן, שהרי בגמרא (שם דף כב ע"ב) בהא דנמיה הקשו והא גרמא בנזקין הוא, ומתרץ זאת אומרת גרמא בנזקין אסור. ואי גיריה ממש הוא הרי היורה חץ אדם המזיק ממש הוא, ואילו המעמיד סולם והנמיה קופצת בשעת העמדת הסולם ודאי לאו מזיק בידים הוא, דהא בגמרא קרי ליה גרמא, וגם מסברא נראה שאינו אלא גרמא, ומכיון שהראשונים פסקו הלכה כר' יוסי הביא מדברי הראשונים בזה.

רש"י (בגמרא שם) כתב בהא דמקשה לימא מתניתין דלא כר"י, שבודאי יש כמה משניות בפרקין דאתיא דלא כר"י, אלא מקשה לימא אף זו דלא כר"י, ונמצא שלשיטת רש"י באמת פליג ר' יוסי על כמה הלכות שנאמרו במשנה שם בדין הרחקת נזקין ולא רק באילן ובור, אבל התוס' כתבו בשם ר"ח דמדמקשה במשנה זו לימא דלא כר"י ולא בשאר המשניות, משמע דכולהו הוי גירי דיליה, דמההיא שעתא משתכח הזיקא, ולא פליג ר"י אלא גבי אילן ובור, וכ"כ הרא"ש (פ"ב סימן טז) בשיטת הר"ח והרי"ף, והוסיף דבכל ההרחקות דמתני' פשיטא דהוי גירי דיליה לפי שבאותו דבר שהוא סומך מזיק לחבירו, אבל בסולם לס"ד אינו מזיק אלא כשתבא נמיה, וכן אילן לא יזיק עד שיגדלו השרשים וכעין זה כתב בש"מ בשם הר"י מיגאש ובשם הריטב"א.

ובהא דמרחיקין כותל מכותל חבירו (בדף כב ע"א) כתבו התוס' לסברת הר"ח דהוי נמי גירי דיליה, דמיד כשסומך הכותל מונע הדוושא, וכ"כ הרא"ש (שם) אבל בשיטה מקובצת כתב דכיון שמונע ממנו תועלת הדוושא הוי גרמא דגיריה, וגם זה בכלל גירי דיליה, ובשם הר"י מיגש והרשב"א כתב בהך דכותל, דלא משום גירי צריך להרחיק אלא שד' אמות הסמוכים לכותלו נשתעבדו לדוושא דכותל, וה"ז כאילו קנה אותן ד' אמות, ואין לשני רשות להעמיד

ומדברי הרמב"ם (פ"י מה' שכנים הלכה ה) משמע שמפרש בהא דר' יוסי בגירי דיליה דהיינו יורה חץ ממש, וכעין דברי רש"י ומדבריו (בהלכה ו שם) בהא דתמו מיא נראה, דכל שהנזק בא בכח שני על הנזק להרחיק עצמו עיי"ש, ובהגהמ"י (שם) הביא בשם הריצב"א דלא אמר ר' יוסי על הנזק להרחיק עצמו אלא בדברים שהם עיקר ישוב או דירה או תשיש שאין לו למזיק להניח ישובו או דירתו, ומביא גם בשם הירושלמי דמשמע כן, ובאבן האזל (פ"י משכנים) נראה שמשוה סברת הרא"ש עם סברת הריצב"א ועיי"ש שהאריך בהלכה זו. ע"כ.

לכן נראה בנד"ד אם הרטיבות באה מצינור שמטפף בחדר האמבטיה של העליון, ויורד ומזיק לתקרה ולארון של התחתון, חייב העליון לסלק הנזק ולשלם מה שהזיק לתחתון דהוי גירי דיליה, אבל אם הנזק היה דרך גרמא יש לו לסלק הנזק ואין צריך לשלם דגרמא בנזקין פטור, וכמ"ש בשו"ע סימן (קנה ס"ד) כמבואר לעיל אות א'.

ומהאי טעמא פליג ר' יוסי והביא גם דברי הר"ח דלעיל, וכתב שאפילו לרש"י שמפרש שיש עוד הרחקות דפליג ר' יוסי, מ"מ משמע מדבריו שיש גם הרחקות שמודה בהם ר' יוסי, והיזק זה שבנדון הרא"ש הדבר ידוע שהוא היזק גדול יותר מכל הני הזיקות דמודה בהו ר' יוסי, וגם לא דמי לאילן שההיזק יבא אחר ימים רבים כשיגדלו השרשים, אבל בנדון זה מיד כשהמים רבים ומתאספים בגומא בוקעים ועוברים לחצר שמעון והוי גיריה דיליה, ובהמשך דבריו חזר הרא"ש על סברות אלו, וכתב והמדקדק בפ' לא יחפור יראה דשיערו חכמים בכל דבר ודבר לפי מה שראוי להזיק, והיכא שידוע קצב וסכום עד היכן ראוי להזיק כתבו השיעורים, והיכא שאין ידוע כתבו בכדי שלא יזיק, כי דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום, והקפידה תורה שלא יעשה אדם בתוך שלו דבר הגורם היזק לחברו וכו' עיי"ש. הרי שצירף הרא"ש סברות נוספות כדיני חיוב הרחקה שאינם תלויים ממש בגירי ולא גירי, ותלוי במציאות ההרחקות על מי נוח יותר להרחיק את עצמו.

מפתחות

סימן עג

בענין השתתפות אבל שיודע נגן בסעודת פורים עם כלי שיר, הביא באות א' משו"ת זקן אהרון (סימן ריג) שאבל מחויב בשמחה של פורים שהיא שמחה של מצוה, אמנם אסור לו להכנס לשמחה שנעשית גם בלעדיו, אבל בשמחת פורים ושמחת הרגל מותר לשמוח בהם גם כי יש שכר לפעולתו שהוא משמח אחרים, ועוד שזוהי פרנסתו ומלאכתו ע"ש אמנם אין לנהוג אבלות בפרהסיא בפורים, ולכן אבל שהוא אומן בכלי שיר והוא בתוך י"ב חודש לאב ואם מותר לנגן לכבוד פורים וסעודת מצוה, וכ"כ בחזון עובדיה (פורים עמוד קצד) ועוד, ובאות ב' בענין השתתפות אבל תוך י"ב חודש לאב או אם (שהוא אינו מנגן), הכנה"ג (או"ח ס' תרס"ט הגב"י) ועוד כתבו שבסעודת חתן תורה בשמחת תורה, יכול גם האבל על אב ואם בתוך י"ב חודש להשתתף עמהם. ושכן ראה כיו"ב הלכה למעשה מרבנן קשישאי שגם בחורים שהיו אבלים היו סועדים בשמחת סיום מסכת, שהיא סעודת מצוה, כמ"ש מהר"ם מינץ (ס' ק"ט) ע"ש. וכן כתב בחזון עובדיה (שם עמוד קפ) וסיים ומכל מקום אם יש שם כלי נגינה, יש לאבל להמנע מלהיות שם. ע"כ. ובאות ג' בענין רב קהילה האם רשאי להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר של בני קהילתו כתב בספר פרי האדמה (דף מא ע"ד) בענין שמחת בית השואבה שאין לרב להשמט משמחה זו דהוי אבלות בפרהסיא, וכ"כ בנימוקי או"ח (סימן תרצ"ו) שאם מביאים כלי שיר לבית הרב בפורים לשמוח שמחה של מצוה אין למנעם, דהו"ל אבלות בפרהסיא, וכבר מרן פסק בשו"ע (יו"ד ס' ת"א ס"ז) "שאינן אבלות נוהגת בפורים לא כיו"ד ולא כמ"ו, אלא דברים שבצנעא נוהג", כדעת רבינו מאיר והרא"ש (פ"ג דמועד קטן ס' פ"ה) שהם רבים ובתראי ומקילים באבל וכ"כ הב"י שם, ובוזה חזר בו ממה שכתב באו"ח (ס' תרצ"ו ס"ד) שכל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים (והיא שיטת הרמב"ם פ"א מהלכות אבל ה"ג), וכ"כ בחזו"ע (פורים עמוד קפח), ולא גרע פורים ממה שהתירו למשיא יתום ויתומה, או ממשיא בנו ובתו שלא קיימו פריה ורביה, להכנס אצל החופה ולשמוע שירה בכלי זמר. ע"ש, וכן כתב בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמוד שס"ד) ע"כ, וסיים לפי זה שרב קהילה שחלק מבני קהילתו מארגנים שמחת פורים ואם ימנע להשתתף עמהם יראה כאבלות בפרהסיא יש לו להשתתף בשמחת פורים עם בני קהילתו אף שיש שם כלי שיר, אמנם אם יש סיבה אחרת לתלות שהרב נמנע מסעודה זו, כגון שהיא מירחה לרב לארגן סעודת פורים לכמה מבני קהילתו, נכון שלא להשתתף בסעודת פורים עם כלי שיר.

סימן עד

בענין שינוי שם בית כנסת הביא באות א' האם ראוי שתיקרא המצוה על שמו שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א ס' תקפ"א) ועוד שזו מדת חכמים היא ומדת ותיקן כדי ליתן שכר לעושה מצוה. ומדת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמים עושה מצוה. ואם התורה עשתה כן צריכין אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם. והוכיח כן מיוסף אהרון ובעז וכן מבואר בגמרא ב"ב (קלג:): וכדברי הרשב"א פסק הרמ"א ביו"ד ס' רמ"א

ס' יג' דמי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן. ע"כ. ובאות ב' הביא הטעם שיש חזקה למצוות בגמ' בניטין (ס:) הוא משום חשדא וכ"כ מהרי"ק שורש קי"ג ועוד שממנו הובא הדין באו"ח סי' קנ"ג סי"ז שמי שהי' בביתו ביהכ"נ אין לשנותו לבית אחר שהביא הטעם דחשדא דגיטין הנ"ל, והוסיף הגבי ביהכ"נ איכא טעמא דחשוב כמו חשדא, שהרי הכל יודעים שנוח לו לאדם שיהי' ביהכ"נ סמוך לביתו. ועוד, דגם גבי ביהכ"נ איכא למוחש פן יאמרו מפני שב"ב אינם מהוגנים נמנעו לילך שם עי"ש. טעם שני משום מעלין בקודש ואין מורידין וטעם זה הובא במרדכי פרק חזקת הכתים (אות תקל"ג) שממנו הובא הדין באו"ח סי' קנ"ג וחור"מ סי' קמ"ט על אדם שהי' רגיל בשום מצוה כגון גלילה וכו' שאם עבר מחמת אונס שחוזר למצותו. טעם שלישי משום דלא גרע מחזקת שררה, והוא ע"פ מה שכתב הריב"ש סי' רע"א וכן אמרו בירושלמי דהוריות (פ"ג ה"ה). ובגדר חזקת שררה מצינו כמה טעמים: א. כתב ריטב"א מכות סוף"ב בשם הרמב"ן שכל השררות - וכל המינויים - שבקרב ישראל, הזוכה בה זוכה לעצמו ולזרעו, שנאמר במלך: למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, ולא המלכות בלבד, אלא הוא הדין לכל שררה, שנאמר בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל ע"כ. ב. בשו"ת המבי"ט ח"ג סי' ר' כתב שקל וחומר הוא מדין הירושה, שאם הוא מוריש שררתו לבניו, כל שכן הוא עצמו שאם עלה לא ירד ע"כ. ג. בשו"ת הריב"ש סי' רע"א שאין מסלקים אדם משררתו מהדין של מעלים בקודש ולא מורידים כדאמרין בברכות כח. בעובדא דר"ג עם רבי יהושע ע"כ. והוא הדין לכל מצוה שהחזיק בה אדם, שאי אתה יכול להרחיקו מקדושתו. וכ"כ בשו"ת זרע אברהם ח"מ סי' כא', טעם רביעי לחזקת מצוות משום מחילה, וכן כתב בשו"ת זרע אמת או"ח סי' י"ח שטעם חזקת מצוות משום דכיון שיכולים למחות ולא מיחו הוי מחילה, וכתב בשו"ת אמרי אש יו"ד סי' קמ"ז שיש ללמוד שיש זכיה במצוות וכן יש זכות וכח להקנות גם לזרעו עד עולם מהא דאיתא בתענית כח. זמן עצי הכהנים וכו' שלא ידחו ממקומם. ובשו"ת מהר"ם שיק ח"מ סי' י"ח כתב ג"כ שחזקת מצוה מטעם מחילה, וכתב ולפי ענ"ד יש בזה ג' ענינים. א. מי שמתאמץ שלא יתבטל המצוה ההוא ולולא פעולתו היה נתבטל המצוה לזמן, ועי"ז הוי כמציל מן הנחר וזמן הגיים דקנה, וכן מצינו בתענית כח. שתקנו הנביאים שביניהם שלעולם יהיה להם קדימה בזמן ההיא להקריב עצים לצורך המזבח. ב. מי שכיבדו אותו הקהל במצוה אחת שהיו אחרים יכולים לעשות המצוה הזאת, ובחרו בו ומחלו לו זכות המצוה זכה מטעם חזקה. ג. אפילו אין לו טעם לטעון טענת חזקה מ"מ כיון שעשה הוא הדבר הזה זמן הרבה אין לקחת ממנו מפני דרכי שלום כדאמרין בניטין נט. מערבים בבית ישן. ובאופן השני שזוכה מטעם מחילה ומטעם חזקה צ"ע איך יכול לקנות הדבר מטעם מחילה הא הוי עדיין דבר שלא בא לעולם וקי"ל בחור"מ סי' ר"ט דבדבר שלב"ל לא מהני מחילה, וצ"ל דקהל שאני דדברי קהל ככתובין וכמסורין דמי, וכמו שהביא הב"י ביו"ד סי' רס"ד בשם הר"מ עי"ש, וכ"כ מופת הדור ביב"א ח"ז האו"ח סכ"ג אות א' שהלכה רווחת שיש חזקה למצוות וע"ש. ובאות ג' הביא מחלוקת הפוסקים האם חזקה במצוה היא דוקא עם טענת קניה או מתנה שהתה"ד בפסקים סי' קכח' בדעת המרדכי פרק חזקת הכתים ב"ב סי' תקל"ג ועוד כתבו החזקה היא דוקא במקום שרגילים לקנות חזקה כזו מן הציבור, ולעומתם כתבו שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף פה (י"א), הרמ"א בד"מ חור"מ סי' קמ"ט

ובשו"ע שם סעיף לא וכ"כ בשו"ת מהרש"ך ח"א סי' מה וכ"כ בתני כהונה ח"ב סי' י' שכן דעת רובא דרבוותא שאף במקום שאין רגילים לקנות מן הצבור, יש חזקה למי שהחזיק במצוה מפני דרכי-שלום או משום כבוד, וכ"כ כה"ח אר"ח ס' קנ"ג אות קל"ו בשם הראנ"ח ע"כ, והביא שגם לסוברים שיש חזקה במצוה אף בלא טענת קנייה עכ"פ צריך חזקה שיש עמה טענה, וכ"כ התומים שם ס"ק י"ט ונתה"מ שם חידושים ס"ק מ"ט כתבו שאינו צריך לטעון שלקח מן הקהל, אלא כל שהחזיק בהסכמת הקהל ולא היה נעשה באקראי בלא משים לב, יש לו חזקה, שכיון שהיה להם למחות ולא מיחו, זו היא טענה וכ"כ בשו"ת שמש צדקה חו"מ סי' ל"ו בד' הרמ"א. ומהמהרי"ק ס' קי"ג משמע דצריך טענה דוקא כאשר יש טענה לצד המערער עי"ש. ובאות ד' הביא מגינת ורדים חיו"ד כלל ג' סי' ז' שאין חילוק במצוה אלא בכ"ג הוי חזקה מטעם שררה. אמנם בשו"ת רע"א מה"ת סי' י"ב כתב לחלק בין כל מידי דמצוה שהוא הפקר לכל מי שירצה ליטול את השם, כגון ללמוד לרבים, ולסדר גיטין, הרשות בידו וכדומה, בזה לא שייך חזקה, אף דהציבור קבלו לזה לרב, היינו שקצבו לו שכירות כדי שישעבד עצמו ויחייב לעשות המוטל עליו, אבל בגוף התעסקות הלימוד וכדומה זהו לא התחייבו לנגדו לזכות לו בהם וכ"פ תה"ד ס' קכח' ורמ"א יו"ד ס' רמ"ה סכ"ב, לעומת מה שכתבו במרדכי פרק ב"ב ס' תקל"ג וכ"פ בשו"ע א"ח ס' קנ"ג סכ"ב הא דבגלילה הוי חזקה, היינו שדרך הציבור למכרם וכמו שהסביר תה"ד שם, הכוונה משום דתיפול הנאה להקדש, הסכימו שלא יהיה רשות לכל אחד לחטוף המצוה, אלא קונים מהקהל, והוי מלתא דציבורא, מש"ה הוי ענין חזקה אף בלא מכרו לו, דהוי כנתנו לו במתנה, שיהא הוא זוכה באלו כיון דצריך להם הסכמת הציבור ולעשות ענינים אלו ברשות הציבור, ובאות ה' שבאופן שהשתנה המצב ממה שהיה מקודם הד"מ חו"מ סי' קמט' אות ה' ע"פ תשו' מהר"ם (הביאו המרדכי ב"ב מא. ס' תקל"ג-ד') ובנימין זאב ס' קפ"ב ורמ"א בשו"ע שם סעיף לא' כתבו מי שהחזיק שיקראו הצבור בספר תורה שלו הרי זו חזקה, ואסורים לשנות, ודוקא כשהיה לצבור ספר תורה אחר וקראו בשל היחיד, אבל אם לא היה להם ספר תורה אחר, אין לו חזקה, כיון שלא היה להם למחות, הרי מתבאר מדברי הרמ"א הנ"ל שאם השתנה המצב ממה שהיה מקודם שאין לו חזקה. ובאות ו' הביא שנחלקו הפוסקים אם יש חזקה למצוות במקום שאחר רוצה להוסיף דמים, ש בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' אלף פה כתב בדין אשה שהחזיקה להעלות נר של בית הכנסת בימים ידועים, כיון שהחזיקה כמה שנים ולא מיחו בידה, הרי זו חזקה ואף שחזקתה אין עמה טענה וכו' ואפילו יש עכשיו מי שרוצה לשלם עבור זכות זו, אין מוציאים אותה מחזקתה, וכ"כ בערוך השולחן חו"מ ס"ס קמט', אמנם בשו"ת נאמן שמואל סי' צ"ו, ובשו"ת הר"י הלוי סי' כ"א ובפת"ש ח"מ ס' קמ"ט ס"ק ג' בשם שער המשפט סק"ו כתבו על פי ספר חסידים סי' תשסב - תשסג שמי שהחזיק לקנות גלילה בסך מסויים אין לו חזקה לגבי מי שרוצה לתת יותר, וסובר שה"ה כשהחזיק בתחילה בחנם ולכן אם יש תועלת להקדש, אין חזקתו מועילה לו כלום, ובבה"ל ס' קנ"ג הביא המחלוקת האם הוי חזקה לגבי מי שרוצה להוסיף דמים וסיים דצ"ע למעשה. ובאות ז' הביא מרע"א (שם) ועוד דאף כשאין רוצים ליטול לגמרי את המצוה מן המחזיק בה אלא לשתף אחר עמו, אין הרשות בידם, ואילו בשרידי אש ח"א ס' כא' אות כ"א תירץ מ"ש הרמ"א יו"ד ס' רמ"ה סכ"ב בשם התה"ד ס' קכ"ה, שרב היושב

בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד ג"כ אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה וכו', אשר לכאורה הוא סותר את הדין שהביא הרמ"א שם בשם הריב"ש ש' רעא' שמי שהוחזק לרב בעיר אפילו החזיק בעצמו באיזו שררה אין להורידו מגדולתו, ותרץ דאינו סותר דהתה"ד מיירי באופן שלא נתמנה בתור רב העיר, אלא קבלוהו ללמד לרבים וכו' דבשלמא במינוי (מש"כ הרמ"א בשם הריב"ש) אסור גם למקצת אנשים, שהרי לגבי אותו המקצת מתבטל המינוי והוא הרי כבר זכה במינוי, משא"כ במצוה כ"ז שלא בטלה הימנו מצוה זו יכולים גם אחרים לזכות בה. וא"כ יש לומר גבי מוחזק בבית הכנסת שיקרא על שמו הוי כמינוי שזכה בכלו וא"א לצרף אחר עמו דהוי כמבטלו ממה שהוחזק בו. ובאות ח' הביא מהפוסקים מהו שיחשב לחזקה, שבמרדכי ב"ב ס' תקל"ג הביא תשו' מהר"ם הזכיר בחזקת מצוות (כגון בגלילה) שהוא רגיל במצוה. ובמהרי"ק שורש קיג ובשו"ע או"ח ס' קנ"ג סעיף יז ורמ"א בשו"ע חו"מ קמ"ט לא כתבו כשהיה כן ימים רבים. ובשו"ת רדב"ז שם הזכיר בחזקת מצוות שהחזיק כמה שנים. ובשו"ת בנימין זאב ס' קפ"ב במי שהוחזק שיקראו בס"ת שלו דן שם אם יש לו חזקה כשהחזיק שלש שנים כשני חזקה. ובשדי חמד מערכת חזקה במצוות אות מ"ח דקדק כן בשאילת יעבץ שם (גבי החזיק להדליק נרות בבהכ"ג) וכתב לחלק בין הוחזק על פי הצבור, שדי בפעם אחת, להחזיק מעצמו, שצריך שיחזיק בה זמן רב, וכ"כ החיד"א במחבר"ר באו"ח ס' קנ"ג אות ט' וכה"ח שם אות קמ"ז דמי שהחזיק במצוה ע"פ ציבור אפילו בפעם אחת זכה. ובאות ט' הביא שבשו"ת בעי חיי יו"ד ס' רי"ח ועוד כתבו כשיש מחלוקת בפוסקים מי מוחזק במצוה, הראשון מוחזק מספק והשני שבא להורידו מגדולתו עליו הראיה. ובאות י' הביא שבשו"ת מהר"ם שיק חו"מ ס' יח' וי"ט כתב מי שהתנדב לעשות מצוה מסויימת בשעה שלא היה מי שיעשה, ולולא פעולתו היתה מתבטלת, זכה באותה מצוה לעולם ואין להוציאה ממנו, וכן מצינו (בתענית כו. וברייתא שם כה.) שכשעלו בני הגולה מבבל לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו תשע משפחות והתנדבו משלהן ועמדו נביאים שביניהם והתנו שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלה מתנדבים משלהם ולא ידחו אותם ממקומם, שכן הדין בכל מצוה שהתאמצו בה יחיד או רבים עכ"ד, וה"ה גבי בית הכנסת שטרח בה אחד ונקראת על שמו ואח"כ הרחיבוהו, מ"מ עדיין זה שייך למצותו וא"א ליטלה ממנו, ואינו דומה למה שכתב הרמ"א בח"מ ס' קמ"ט סעיף לא' שהובא לעיל במוחזק שיקראו בס' א' אין לו חזקה לגבי ספר ב' שהביאוהו אח"כ דשאני גבי ס"ת דאין לו חזקה לגבי ספר אחר אבל עכ"פ הספר הראשון שתרם יקרא על שמו הואיל והוא תרם אותו אף א' לא יקחנו ממנו, ה"ה גבי בית הכנסת אם יתרמו עוד ביה"כ אין הוא יכול למונעם כי אין לו חזקה לגבי בית כנסת אחר דומיא דס"ת הנ"ל, אבל לגבי בית הכנסת שהוא הקים יש לו חזקה אע"ג שהרחיבוהו דסוף סוף הוא מכח טרחתו דומיא דזמן עיים עיי"ש, ואינו דומה למש"כ בשו"ת אמונת שמואל ס' ל"ה הביאו הפתחי תשובה יו"ד ס' רמ"ט ס"ק ג' שגבאי שהתרים רוצה שיכתב על קיר בית הכנסת שנעשה בפקודתו, דשם מיירי שגם לולא טירחתו המצוה היתה נעשית, משא"כ הכא, וסיכם כיון שמצינו שיש מחלוקת האם צריך לבוא דוקא בטענת קניה או מתנה, דיש שמקיימים החזקה גם בטענה שהחזקה נעשתה בהסכמת הציבור, ואף שיש מקום לומר שהואיל ועסקינן שהגדילו את בית הכנסת ופנים חדשות באו לכאן ועל בית

הכנסת החדש לא הסכימו הציבור לחזקה, כיון שלא היה בידם למחות, ובכה"ג לכ"ע אין חזקה גם למי שסובר שאין אפשרות להוסיף דמים לשנות החזקה, מ"מ בכה"ג שבית הכנסת הראשון הוקם ביוזמתו של הראשון ולולא מרחתו של הראשון בהקמת בית הכנסת לא היה שייך להגדיל את בית הכנסת, כיון שאין המדובר שלא משתמשים במה שנצבר מבית הכנסת מקודם, אלא המדובר שהוסיפו ומשתמשים במה שנצבר מקודם, לכן מהראוי שישאר שם בית הכנסת החדש על שם קרובו של המקום הראשון, ומ"מ כדי שלא להפסיד את הציבור מנדבת התורם לבית הכנסת החדש אפשר לבוא עמו בפשרה ליחד לו איזה חדר או ספרייה וכד' מבית הכנסת החדש, אמנם שם בית הכנסת ישאר על שם המקום הראשון בלבד שמכוחו הגיעו עד הלום, אבל באופן שלולא מירחתו המצוה לא היתה מתבטלת, כגון שהיו כמה אנשים שעסקו בהקמת בית הכנסת, ובא אח"כ אחר והוסיף מעות ועי"ז הרחיבו את ביה"כ רשאים לשנות או להוסיף את שם בית הכנסת לשם התורם החדש, והאמת והשלום אהבו.

סימן ע"ה

בענין מים שמתפמפים מחדר אמבטיה לדירה מתחתיה וגורמים רטיבות בדירה התחתונה, באות א' הביא מש"כ מרן בשולחן ערוך (ח"מ סימן קנה ס"ד) היו מימי העליון יורדים על התחתון ומזיקין אותו, אם אין שם מעזיבה, בענין שכששופך מימיו מיד יורדים לתחתון ומזיקים אותו, חייב לסלק הזיקו. ואם יש מעזיבה שהמים נבלעים בה ואינם יורדים מיד, אלא לאחר מכאן יורדים ומזיקים, אינו חייב לסלק הזיקו. והסביר הסמ"ע (שם ס"ק יד) כשיורדים המים מיד ומזיקים אותו דאז הוה גירי דיליה. והביא דברי הגתיות המשפט בביאורים (שם ס"ק ג) שהקשה, מסעיף כ' ותירץ דכאן שאני דהעליון אי אפשר לו לסלק הזיקו, שאי אפשר לו להיות בלא מים, והתחתון בקל יכול לתקן מעזיבה, דבמעזיבה מועטת כשיתקן התחתון שוב לא ירדו המים ויבלעו במעזיבה, אבל במקום שהתחתון אינו יכול לסלק ההזיק בדבר מועט רק בהוצאה מרובה, אפילו בפסקי והדר נפלי חייב העליון. אבל במקום שהתחתון אינו יכול לסלק ההזיק בדבר מועט רק בהוצאה מרובה, אפילו בפסקי והדר נפלי חייב העליון. וכ"כ בחידושים (שם ס"ק ג) דדוקא כשאפשר לתקן במעזיבה מועטת, אבל אם אי אפשר לתקן זה אלא בהוצאה מרובה, חייב העליון לתקן ע"כ. וא"כ בדרך כלל נזילות שיש בין עליון לתחתון היא הוצאה מרובה, והעליון חייב לתקן. וכתב הרמ"א (שם) והכל לפי הענין, דאם המים מועטין וכלין לאלתר, אפילו בלא מעזיבה אינו חייב לסלק הזיקו. ואם היו מרובים ומזיקים לו תדיר דרך המעזיבה, חייב לסלקו (מרדכי ר' פ"י דב"מ), וכ"פ בשו"ע (שם ס"י). ובאות ב' הביא מש"כ השו"ע (סימן קסד ס"א) כתב הבית והעליה של שנים, כל קלקול שיארע בכתלים, מן התקרה ולמטה, חייב בעל הבית לתקנו. ואם אינו רוצה לתקנו, בעל העליה כופהו. ומן התקרה ולמעלה, יתקנו בעל העלייה, אם ירצה, והתקרה בעצמה היא של בעל הבית, והמעזיבה שעליה היא של בעל העלייה. הגה: וי"א דאין בעל הבית חייב לתקן התקרה, אלא בעל העלייה צריך לתקנו, וכן נראה לי לדון, וכל צרכי הגג חייב בעל העלייה לתקן גם כן, ודווקא בב' שותפין, אבל בשוכר ומשכיר, על התחתון לתקן התקרה. והביא דברי הסמ"ע בשם הטור להסביר סברת השו"ע והרמ"א בזה, והביא דברי החת"ם בחידושו (לסימן קנה סעיף ד) שאם

כולם משתמשים בגג כולם צריכים להשתתף בהוצאות תיקון הגג, ואם אחד מהם רוצה להסתלק מהשימוש בגג אין יכולים לכופו עיי"ש, וכתב בנה"מ (ביאורים סק"ג) בשם הירושלמי (ב"מ פ"י ה"א) שהיסודות צריכים שניהם לתקן. ושם (בחידושים שם ס"ק ב) כתב בשם הט"ז ואם יש חשש סכנה שיפול על התקרה וישברנה, חייב בעל העליה לתקן. והביא מש"כ בספר פתחי חושן (נוזקין ושכנים פט"ו הל"ט עמוד תקנ"ט) שכל זה מעיקר הדין, ובזמננו יש לנהוג לפי המנהג ובררך כלל כולם משתתפים בתיקון הגג, וכן בצנור המשותף ובפרט כשמגיע נזק לכולם. ע"כ. אמנם כאן מיירי שהנזק נגרם מצינור מטפסף של העליון ולא מצינור משותף, ולכן רק העליון צריך לשלם. ובאות ג' הביא לענין הנזק שנגרם לארון שתחת המטפסף את הגמרא (ב"ב דף כב ע"ב) מודה ר' יוסי בגירי דיליה, ופירש"י בחצים הבאים לו מיד גופו של בעה"ב ממש, ומכיון שהראשונים פסקו הלכה כר' יוסי הביא מדברי הראשונים בזה. ובנ"י (דף י"א ע"ב) סיכם הלכה זו וכתב, נמצא שהנוזקין מתחלקים לג' דינים לר' יוסי דהלכתא כוותיה, בהני דהוו גיריה ממש חייב להרחיק ואם הזיק חייב לשלם, דלא פטרינן בגמרא אלא דומיא דגורן או סולם, השני כאלו שהם גרמא דגיריה חייב להרחיק אע"פ שאם הזיק פטור מלשלם, השלישי שמותר לקרב כמו אילן ובור, וכ"ש שפטור מלשלם כשמזיק בשרשיו דהא גרמא בנוזקין פטור, ע"כ. וסיכם דנראה בנד"ד אם הרטיבות באה מצינור שמטפף בחדר האמבטיה של העליון, ויורד ומזיק לתקרה ולארון של התחתון, חייב העליון לסלק הנזק ולשלם מה שהזיק לתחתון דהוי גירי דיליה, אבל הנזק היה דרך גרמא יש לו לסלק הנזק ואין צריך לשלם דגרמא בנוזקין פטור, וכמ"ש בשו"ע סימן (קנה ס"ד) כמבואר לעיל אות א'.

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשזורה טובה לאנחבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א
מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך
משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627427 תשוד .ש.א

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000